

Bränsle på brasan

- En fallstudie om Uppdrag gransknings
reportage om Vänsterpartiet hösten 2004

MKV 402:4, HT-2004

Lunds Universitet, Sociologiska Institutionen
Avdelningen för Medie- och Kommunikationsvetenskap

Författare: 811117-3913 Daniel Andersson, 581027-1451 Jens Hultman

Daniel.Andersson@bostream.nu, Jens.Hultman@telia.com

Handledare: Marja Åkerström

Examinator: Ingrid Höjerback

Sammanfattning

Hösten 2004 diskuterades Vänsterpartiets förhållande till kommunismen flitigt i medierna. En utlösande händelse var två reportage om Vänsterpartiet som Sveriges Televisions samhällsprogram Uppdrag granskning gjorde. Reportagen och de följande händelserna väckte stor uppmärksamhet i medierna.

Vår undersökning är en fallstudie om agenda-setting. Genom att belysa och förklara agenda-setting för politiska ämnen blir mediernas roll i den politiska processen tydligare. Ur en demokratisk synvinkel är det viktigt att det är tydligt för medborgarna vem som påverkar politiken och varför.

Vi har undersökt bakgrunden och motiven till, genomförandet av och efterspelet till Uppdrag granskningens reportage. Våra främsta källor är reportagen, artiklar i tidningar, intervjuer med politiska journalister och Uppdrag granskningens redaktion. Vi har använt kvalitativ metod.

Vår slutsats är att bakgrunden till Uppdrag granskningens reportage är den interna konflikt som pågår inom Vänsterpartiet. Denna konflikt har skildrats i medierna men inte nått ut till allmänhetens agenda på grund av att frågan varit abstrakt och icke påtaglig.

Det finns mer än en orsak till att Uppdrag granskning tog upp frågan. En orsak är Janne Josefssons tidigare intresse, en annan är att ämnet passade redaktionens arbetssätt. Det var lätt att skapa en bra historia med tydliga skurkar, offer och hjältar. Reportageteamet gör sig till talesman för en majoritetsideologi i samhället som tar avstånd från kommunismen. Förnyarna i och avhopparna från Vänsterpartiet spelade en mycket viktig roll för reportagens tillkomst genom att medverka i reportagen.

Uppdrag granskning gick mycket metodiskt och professionellt tillväga för att sätta frågan på dagordningen. Reportagen skickades ut i förväg, man sände mer än ett reportage och tog hjälp av andra redaktioner på SVT och en politisk reporter med stor auktoritet. Reportagen gjorde om en abstrakt fråga om politik till en lättfattlig och engagerande berättelse om dubbelspel, lögner och skamlig behandling av Kirunasvenskarna.

Uppdrag granskningens reportage ledde till att nytt bränsle tillfördes brasan. Förnyarna gick ut hårt med fördömanden, avhopp och debattartiklar. Traditionalisterna svarade med att punktvis be om ursäkt, hålla fast vid sin ideologi, demonstrera sin sammanhållning och marginalisera förnyarna. Tidningarna skildrade detta skeende främst som en politiskt abstrakt fråga. Därmed blev den inte påtaglig för allmänheten. Majoriteten av Vänsterpartiets väljare fortsätter att stödja partiet.

Vår slutsats är därför att frågan om Vänsterpartiet och kommunismen hamnade på mediernas dagordning men inte i någon större utsträckning på väljarnas eller allmänhetens. Detta menar vi berodde på att det aldrig uppstod ett dynamiskt samspel mellan medier, politiker och allmänheten.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och frågeställning	1
<i>Syfte och motiv</i>	1
<i>Frågeställning</i>	1
<i>Avgränsningar</i>	1
<i>Disposition</i>	2
Teori	2
<i>Introduktion</i>	2
<i>Vad är agenda-setting?</i>	2
<i>Abstrakta, konkreta och påtagliga frågor</i>	2
<i>Influenshierarki</i>	3
<i>Medierutiner</i>	3
<i>Den journalistiska formen</i>	4
<i>Intermedie-agenda-setting</i>	4
<i>Agenda-building</i>	4
<i>Tolkning av medietexter</i>	5
Källor och metod	5
<i>Källor och källkritik</i>	5
<i>Metod och metodkritik</i>	6
Tidigare forskning	8
Bakgrund	9
<i>Introduktion</i>	9
<i>VPK:s kontakter med kommunistiska diktaturer</i>	9
<i>Interna konflikter</i>	9
<i>Kirunasvenskarna</i>	9
<i>Analys</i>	10
Motiv	10
<i>Introduktion</i>	10
<i>Journalisternas bakgrund och intressen</i>	10
<i>Redaktionens arbetssätt</i>	11
<i>Organisationens influenser</i>	11
<i>Externa intressen</i>	12
<i>Samhällsideologi</i>	13
<i>Analys</i>	15
Genomförande	15
<i>Introduktion</i>	15
<i>Marknadsföring och repetition</i>	15
<i>Den begripliga inramningen</i>	16
<i>Symbolfråga och auktoritet</i>	17
<i>Analys</i>	18
Efterspelet	19
<i>Introduktion</i>	19
<i>Förnyarnas agerande</i>	19
<i>Traditionalisternas agerande</i>	19
<i>Andra politikernas agerande</i>	19
<i>Tidningarnas bevakning</i>	20
<i>Allmänhetens och väljarnas reaktion</i>	21

<i>Analys</i>	22
Diskussion och slutsatser	23
<i>Diskussion</i>	23
<i>Problem och alternativ</i>	24
<i>Rekommendation till vidare forskning</i>	24
Källor	25
<i>Litteratur</i>	25
<i>Tidningsartiklar</i>	25
<i>Informeranter</i>	26
<i>Protokoll, motioner, interpellationer till Riksdagen</i>	26
<i>Internet</i>	27
<i>TV och radio</i>	27
Bilaga 1: Vänsterpartiets historia	29
Bilaga 2: Hur agendan förbereddes	31
Bilaga 3: Helsingborgs Dagblad, Sven-Åke Olofsson	32
<i>Vad är det som gör att Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet fått så stor massmedial uppmärksamhet?</i>	32
Bilaga 4: Sydsvenskan, Olle Lönneaus	32
<i>Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?</i>	32
<i>Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?</i>	33
<i>Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?</i>	33
Bilaga 5: Dagens Nyheter, Henrik Brors	33
<i>Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?</i>	33
<i>Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?</i>	34
<i>Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?</i>	34
Bilaga 6: Göteborgsposten, Ylva M Andersson	34
<i>Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?</i>	34
<i>Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?</i>	34
<i>Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?</i>	34
Bilaga 7: Nerikes Allehanda, Ola Ström	35
<i>Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?</i>	35
<i>Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?</i>	35
<i>Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?</i>	35
<i>Får ni tillgång till tv-programmen på förhand?</i>	35
Bilaga 8: Svenska Dagbladet, PJ Anders Linder	36
<i>Introduktion</i>	36
<i>Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?</i>	36
<i>Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?</i>	36
<i>Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?</i>	36
<i>Får ni tillgång till tv-programmen på förhand?</i>	36

Bilaga 9: Leo Eriksson.....	37
<i>Bakgrund</i>	37
<i>Historia</i>	37
<i>Kaa Enebergs böcker</i>	37
<i>Mötet med Vänsterpartiet 1999</i>	37
<i>Uppdrag gransknings kontakt</i>	38
<i>Konflikten i Kiruna</i>	38
<i>Kommentarer</i>	38
Bilaga 10: Carina Hägg.....	38
<i>Bakgrund</i>	38
<i>Intresset för Kirunasvenskarna</i>	38
<i>Motioner och interpellationer</i>	38
<i>Varför tog det så lång tid?</i>	39
<i>Mediernas bevakning</i>	39
<i>Levande historia</i>	39
<i>Kontakt med Uppdrag granskning</i>	39
Bilaga 11: SVT Uppdrag granskning, Lars-Göran Svensson.....	39
<i>Introduktion</i>	39
<i>Ville Lönnroth inte ställa upp och bli intervjuaad, eller frågade ni aldrig honom?</i>	39
<i>Kände ni till Vänsterpartiets motion om Levande historia?</i>	40
Bilaga 12: SVT Uppdrag granskning, Janne Josefsson.....	40
<i>Ville Lönnroth inte ställa upp och bli intervjuaad, eller frågade ni aldrig honom?</i>	40
<i>Kände ni till Vänsterpartiets motion om Levande historia?</i>	40

Inledning

Hösten 2004 diskuterades Vänsterpartiets förhållande till kommunismen flitigt i medierna. En utlösande händelse var två reportage om Vänsterpartiet som Sveriges Televisions samhällsprogram Uppdrag granskning gjorde. Det första reportaget fokuserade på VPK:s kontakter med kommunistiska diktaturer i Östeuropa och Nordkorea. Det andra reportaget granskade Lars Ohlys demokratiska trovärdighet, partiets behandling av Kirunasvenskarna och inställningen till Kuba. Reportagen och de följande händelserna väckte stor uppmärksamhet i medierna. Vi har frågat oss hur det gick till, vad det här berodde på och vad det ledde till.

Syfte och frågeställning

Syfte och motio

Syftet med undersökningen är att göra en fallstudie om *agenda-setting*, det vill säga hur en nyhet eller ett ämne hamnar på mediernas, politikernas och allmänhetens dagordning. Vi valde att studera hur frågan om Vänsterpartiet och kommunismen hamnade på mediernas dagordning hösten 2004.

När medierna granskar politikerna blir de oundvikligen en del av den politiska processen. Ett parti som beskrivs positivt av medierna kan vinna väljare, medan de som beskrivs negativt kan förlora väljare. Det senare inträffade efter Uppdrag granskningens så kallade valstugereportage om rasistiska åsikter bland politiker. Medierna är inte neutrala i politiska frågor utan tar aktivt ställning. Politiker och medier går hand i hand. Vi anser att det är viktigt att beskriva och förklara mediernas motiv och metoder när ett politiskt ämne förs upp på dagordningen.

Genom att belysa och förklara *agenda-setting* för politiska ämnen blir mediernas roll i den politiska processen tydligare. Ur en demokratisk synvinkel är det viktigt att det är tydligt för medborgarna vem som påverkar politiken och varför.

Frågeställning

De frågor vi besvarar är:

- Vilken är bakgrunden till Uppdrag granskningens reportage?
- Vad eller vem fick Uppdrag granskning att intressera sig för Vänsterpartiets förhållande till kommunismen?
- Hur gick Uppdrag granskning till väga för att sätta frågan på dagordningen?
- Vad ledde Uppdrag granskningens reportage till?

Uppdrag granskningens reportage startade händelseförloppet. Därför har vi särskilt studerat händelserna runt reportagen.

Avgränsningar

Vår frågeställning är avgränsad till att undersöka och diskutera *agenda-setting* för just den här frågan. Vi har inte ambitionen att uttala oss om *agenda-setting* i allmän-

het. Vi undersöker inte tittarantal, tittarmängd, räckvidd och uppskattningsindex för reportagen.

Disposition

I avsnittet "Teori" redogör vi för de teorier och koncept vi använt i vår analys. I "Källor och metod" redovisar och diskuterar vi våra källor och metoder. Resultat och analys är uppdelat på avsnitten "Bakgrund", "Motiv", "Genomförande" och "Efterspel". I "Diskussion och slutsatser" diskuterar vi de resultat vi kommit fram till. Visst bakgrundsmaterial liksom dokumentation av intervjuer med våra informanter redovisas i bilagor.

Teori

Introduktion

I detta avsnitt beskriver vi begrepp och teorier som berör området agenda-setting.

Vad är agenda-setting?

Agenda-setting är en ständigt pågående process där olika intressenter slåss om att få mediernas, allmänhetens och politikernas uppmärksamhet. Teorier om agenda-setting förklarar varför information om olika ämnen är tillgängliga för allmänheten men är också en förklaring till varför vissa ämnen *inte* är tillgängliga för allmänheten. Teorier om agenda-setting förklarar hur allmänhetens åsikter formas, varför vissa ämnen anförs genom politiska handlingar och andra inte (Dearing & Rogers, 1996:1f).

Vad är en agenda och hur formas en sådan? En agenda är en hel uppsättning ämnen som kommuniceras i en "intressehierarki" under en viss tid. Även om vi föreställer oss att en agenda existerar vid en viss tidpunkt, är agendor resultatet av ett dynamiskt samspel (Dearing & Rogers, 1996:2f). Agenda-setting-effekten är resultatet av ett stort antal rapporteringar, där varje enskild rapport har olika innehåll, men där alla gemensamt behandlar samma generella ämne (Dearing & Rogers, 1996:14).

Agenda-setting-processen utlöses vanligtvis av en särskild händelse. Enligt Lazarfeld & Merton ger massmedierna högre status åt nyheter om offentliga ämnen, personer, organisationer och sociala förändringar (Dearing & Rogers, 1996:24).

Abstrakta, konkreta och påtagliga frågor

Vissa ämnen har svårare att hamna på allmänhetens agenda än andra. Vad beror det på? Zuckers forskning har visat att det finns en skillnad mellan ämnen som uppfattas som påtagliga eller inte. Ett exempel på ett påtagligt ämne är jordbävningsskatastrofen i Sydostasien 2004 som berörde många svenskar. Påtagliga ämnen kan inte bli en kandidat för agenda-setting enligt Zucker. Icke påtagliga ämnen som till exempel interna diskussioner i ett politiskt parti som inte är kända bland allmänheten kan däremot bli en kandidat för agenda-setting (Severin & Tankard 2001:228).

Yagade och Dozier har kommit fram till att det är svårare för abstrakta ämnen att hamna på allmänhetens agenda än konkreta. Ett exempel på ett abstrakt ämne är riksbankens förändring av reporäntan. Ett exempel på ett konkret ämne är mordet på utrikesminister Anna Lindh 2003 (Severin & Tankard 2001:228f).

Influenshierarki

Shoemaker & Reese har utformat en teori för influenser på innehållet i medier. De använder fem punkter för att beskriva och analysera influenser på medieinnehållet.

1. **Individuella mediearbetare**, deras karaktär, bakgrund, personliga attityder och professionella roller
2. **Medierutiner**, nyhetsvärdering, objektivitet och tillförlitlighet hos olika källor
3. **Organisationens influenser på innehållet**
4. **Externa influenser på innehållet**
5. **Ideologi** (samhällsideologier som kan påverka)

Den sista punkten, *ideologi*, utgör toppen av hierarkin och filtrerar medieinnehållet ner genom de andra nivåerna. (Severin & Tankard 2001:232f).

Medierutiner

Vad blir en nyhet? Medieforskaren Håkan Hvitfelt har sammanfattat tio punkter som ökar sannolikheten för att en nyhetsartikel skall produceras, publiceras, placeras på första sidan och bli huvudartikel (Hadenius & Weibull, 1999:342). Dessa tio punkter utgörs av:

1. "politik, ekonomi, samt brott och olyckor
2. om det är kort geografiskt eller kulturellt avstånd
3. händelser och förhållanden som
4. är sensationella och överraskande
5. handlar om enskilda elitpersoner
6. beskrivs tillräckligt enkelt
7. är viktiga och relevanta
8. utspelas under kort tid men som en del av ett tema
9. samt har negativa inslag
10. har elitpersoner som källor" (Hadenius & Weibull, 1999:343)

En redaktion har sina normer och regler, detta påverkar medarbetarna. Något som också inverkar på det journalistiska arbetet är de intressen och förväntningar som medarbetarna tror finns hos deras mottagare. På de flesta tidningar har man utformat policydokument som redogör för hur nyhetsarbetet skall gå till. Hela processen och de slutgiltiga besluten i denna påverkas av det samhällssystem och opinionsklimat som råder i det land där nyheterna förmedlas (Hadenius & Weibull, 1999:339).

Statsvetaren Jörgen Westerståhls studier har pekat på nya tendenser bland massmedierna, exempelvis att de blivit mer konfliktinriktade och att olikheter i politiska uppfattningar därför framträder som starkare än de egentligen är (Hadenius & Weibull, 1999:367f).

Den journalistiska formen

Utmärkande för en journalistisk form är att den präglas av en särskild berättarteknik. Det påverkar i sin tur urvalet av fakta i en händelse. De vanligaste tillvägagångssätten är förenkling, "vinkling" – att en enskild del sätts i fokus – och personifiering. Hadenius & Weibull påpekar att nyhetsprogram i TV har en viss tendens att utformas som underhållningsprogram. De menar att den berättarteknik som TV-mediet möjliggör medför att frågorna om vad som passar formen får större betydelse än innehållet i det som faktiskt visas. Under de senaste decennierna har massmediernas funktioner breddats. Historierna går inte enbart ut på att informera utan även på att underhålla, skapa känslor, konstruera och tolka verkligheten åt människor (Hadenius & Weibull 1999:371f).

Intermedie-agenda-setting

Innehållet i massmedierna influeras av väldigt många faktorer. Ny forskning visar att en viktig influens på medieagendan är innehållet i andra medier. Medier med hög prestige, till exempel *New York Times*, kan påverka vilka ämnen och nyheter andra medier väljer att uppmärksamma (Dearing & Rogers, 1996:32f). Damielien och Reese kallar denna process *intermedie-agenda-setting* (Severin & Tankard, 2001:232).

Även journalister kan påverka varandra. Det finns även betydande likheter i värderingar bland många journalister. Många journalister har gått ungefär samma utbildning, läst samma litteratur och varit med om liknande interna förhållanden på medieinstitutioner. Det är inte heller ovanligt att journalister någon gång under sin karriär arbetat tillsammans. Därför är det knappast förvånande att journalister generellt ser nyhetsvärde i samma ämne (Dearing & Rogers 1996:35).

Agenda-building

Gladys Engel Lang och Kurt Lang utvidgade agenda-setting-begreppet till *agenda-building*. Agenda-building är en kollektiv process där medier, regering och allmänhet influerar varandra till att fastställa vilka ämnen som anses vara viktiga. Detta utvidgade begrepp syftar till att poängtera att det tar tid för ett ämne att hamna på allmänhetens agenda och att ämnet går igenom flera stadier. Lang & Lang delade upp processen i sex steg.

1. Pressen uppmärksammar några händelser eller aktiviteter och får dem att stå ut.
2. Olika sorters ämnen kräver olika mängd av nyhetsbevakning. Exempelvis kräver en utdragen händelse mycket medieutrymme under lång tid för att fånga allmänhetens uppmärksamhet
3. Händelser och aktiviteter som är i uppmärksamhet måste få en inramning eller ges en mening som gör att de kan förstås
4. Språket som används av medierna kan påverka iakttagelseförmågan när det gäller ett ämnes värde

5. Medierna kopplar aktiviteterna eller händelserna som har uppmärksammats till sekundära symboler vars position på det politiska landskapet lätt känns igen
6. Agenda-building tilltar när välkända och trovärdiga personer berättar om en händelse eller ett ämne

(Severin & Tankard 2001:230f).

Tolkning av medietexter

Sociologen Stuart Hall menar att medietexter är inkodade utifrån en utmärkande meningsstruktur som inte är neutral. Den uppmanar istället mottagaren att göra sin tolkning på ett särskilt sätt. Medietextens producent försöker övertyga mediekonsumenten till ett särskilt ställningstagande genom att exempelvis få honom eller henne att sympatisera med en viss grupp i ett nyhetsinslag (Jansson 2002:136f).

Hall skiljer mellan tre typer av läsningar:

1. *Dominant läsning*: Läsaren tolkar texten i enlighet med dominerande ideologiska föreställningar, vilket som regel sammanfaller med sändarens perspektiv. Läsaren ifrågasätter inte budskapet.
2. *Förhandlad läsning*: Denna form av läsning kännetecknas av att den inkodade meningsstrukturen åtminstone till viss del omförhandlas. Det kan innebära att vissa delar av ett budskap uppfattas som oproblematiske, eller "normala", medan andra uttrycker en världsbild eller ideologisk position som den enskilda läsaren inte sympatiserar med.
3. *Oppositionell läsning*: När läsaren fullständigt förkastar textens utgångspunkter och ser den som ett uttryck för en falsk världsbild (Jansson 2002:137; Eriksson, 2000:278).

Källor och metod

Källor och källkritik

Våra källor är:

- SVT Uppdrag granskning två reportage om Vänsterpartiet
- SVT Uppdrag granskning studiodebatt 2004-10-05, SVT Debatt 2004-10-05, SVT Agenda 2004-10-10
- Cirka 300 tidningsartiklar publicerade mellan 2003-08-01 och 2004-12-15, hämtade från pappersutgåvor, Mediarkivet, Presstext samt tidningars webbutgåvor
- Politiska journalister och ledarskribenter på Dagens Nyheter, Helsingborgs Dagblad, Göteborgsposten, Nerikes Allehanda, Sydsvenskan och Svenska Dagbladet
- Janne Josefsson och Lars-Göran Svensson, SVT Uppdrag granskning
- Leo Eriksson, son till en av Kirunasvenskarna
- Carina Hägg, riksdagsledamot (s)

- Webbplatser
- Radioreportage från Sveriges Radio P1, hämtade från SR:s webbplats
- Opinionsundersökningar från Temo, SCB och Sifo
- Protokoll, motioner och interpellationer till Sveriges Riksdag hämtade från Riksdagens webbplats

Uppdrag granskningens reportage är centrala i händelseförloppet. Tidningsartiklarna, radioreportagen, journalisterna och materialet från Sveriges Riksdag har gett oss bakgrunden och efterspelet till Uppdrag reportage.

Alla dagstidningar finns inte representerade i Mediarkivet och Presstext. Presstexts arkiv har en fördröjning på två månader. Vi har en övervikt av artiklar och informanter som är kritiska mot Vänsterpartiet. Eftersom vi inte tar politisk ställning menar vi att detta inte har påverkat vår undersökning.

Vi hade en hypotes om att personer som var engagerade i frågan om Kirunasvenskarna hade kontaktat Uppdrag granskning. Därför har vi pratat med Leo Eriksson och Carina Hägg.

Vi har använt resultaten av opinionsundersökningar gjorda i augusti till december 2004 för att skapa en bild av hur mediernas bevakning påverkat Vänsterpartiets väljare. De siffror vi använt kommer från Temo, Sifo, SCB och Skop (Temo 2004). Vi har valt dessa för att dessa undersökningar bygger på mer än 1000 intervjuer. Vi kan inte uttala oss om det är ett oberoende slumpmässigt urval. Opinionsundersökningar innehåller alltid en viss osäkerhet i resultaten.

Vi har inte undersökt nyhetsinslag i de olika TV-kanalerna, mest på grund av tidsbrist och behovet av att begränsa vår undersökning. Vi saknar intervjuer med vänsterpartister. Vi har försökt boka en intervju med Karin Svensson Smith.

Vi utgår från Thuréns fyra principer om källkritik; äkthet, tidssamband, oberoende och tendensfrihet (Thurén 1997:11). Våra källor är så vitt vi vet äkta. Urvalet av information och beskrivningen i de politiska sakfrågorna i källorna är selektivt och tendentiöst. När det gäller citat av Vänsterpartister har vi i första hand använt primärkällor.

Källorna är aktuella, med undantag av Carina Hägg och Leo Eriksson som beskrivit händelser 2000-2001. De uppgifter de lämnat har vi kontrollerat med andra källor.

Journalister är ofta bekanta med varandra, risken finns att de inte är oberoende källor. Carina Hägg och Leo Eriksson är bekanta (Hägg 2004). Detta har inga konsekvenser för vår undersökning.

Vi har haft ett källkritiskt förhållningssätt i vår undersökning och ignorerat diverse rykten och obekräftade uppgifter på Internet, till exempel om Janne Josefssons politiska åsikter.

Metod och metodkritik

Vi har använt oss av kvalitativa metoder. I vårt fall har det varit svårt att kategorisera något särskilt val av analysmetod(er) som går att finna i särskilda metodböcker. Initialt såg vi vårt problem som explorativt, därför valde vi kvalitativ metod. Kvantitativ metod hade inte kunnat ge svar på Uppdrag granskningens motiv för att

göra reportagen. Däremot hade en kvantitativ metod kunnat ge tilläggsmaterial i beskrivningen av händelseförloppet, till exempel antalet skrivna tidningsartiklar om Vänsterpartiet och kommunismen. Enbart kvantitativ metod hade dock inte kunnat besvara våra frågeställningar.

Uppdrag gransknings reportage och Agenda har spelats upp via dator och Internet (Real Video). Möjligen har några nyanser fallit bort på grund av det mindre bildformatet och den lägre kvalitén. Debatt har spelats upp från VHS-band. Genom att se TV-programmen har vi bildat oss en uppfattning om hur man valt att presentera ämnet, vilka element som särskilt lyfts fram och tänkbara orsaker till den valda publiceringsformen. Vi har inspirerats av narrativ och retorisk analys i vår analys av Uppdrag gransknings reportage.

Presstext, Mediearkivet, tidningarnas webbplatser, SR P1:s webbplats och Riksdagens arkiv har vi sökt med hjälp av nyckelord som "Vänsterpartiet", "namn på vänsterpartist", "Uppdrag granskning", "namn på medlem i reportageteamet", "Kirunasvenskar", osv. Sökning har i huvudsak skett på datum mellan 1 augusti 2003 och 15 december 2004. Visst äldre material har använts. Tidningsartiklarna har sparats på dator och i mappar med olika teman, till exempel "Kirunasvenskar". Vissa tidningsartiklar har vi tagit del av genom att läsa konventionella papperstidningar under perioden oktober-december 2004.

Vi är medvetna om problematiken när man själv deltar i insamlingen av data. Det finns en viss risk att man styr insamlingen åt ett visst håll, åt en viss förutbestämd uppfattning eller fördom.

Intervjuerna med våra informanter på tidningarna har skett via telefon med intervjuguide. Intervjuerna varierade i längd från några minuter till ungefär femton minuter. Anteckningar fördes under telefonsamtalen som sedan skrevs rena. PJ Anders Linder, Svenska Dagbladet har korrekturläst och korrigerat sin intervju. Telefonintervjuer med personer man inte är bekant med, där flera var tidspressade samt är mycket rutinerade journalister, är svåra att genomföra. Det går självfallet att kritisera oss för att vi inte använt oss av inspelningsapparat.

Våra telefonintervjuer var en blandning av en öppet riktad och halvstrukturerad intervju (Lantz, 1993:21). Frågorna i våra intervjuer formulerades på ett icke ledande sätt med öppna frågor. Vi strukturerade inte telefonintervjuerna mer än de på förhand nedskrivna frågorna för att skapa en förhållandevis öppen och nyanserad intervju där våra informanter fick möjlighet att ge varierande svar. På grund av att telefonintervjuer delvis är strukturerade gör det dem mindre lämpade för mer inträngande eller djupgående frågor (Trost, 2001:58).

Vi har varit medvetna om den välkända frasen "som man frågar får man svar" under intervjusituationerna (Rosengren & Arvidsson, 2002:156). Våra frågor har påverkat de svar vi fått. Exakt hur och i vilken omfattning är dock svårt att bedöma. Olika former av intervjuer ger olika slags information (Lantz, 1993:18). Personliga intervjuer hade gett djupare nyanser.

Vi har inte haft någon praktisk eller ekonomisk möjlighet att intervjua våra informanter i en traditionell intervjusituation. Detta är givetvis ett problem, men de svar vi fått via våra telefonintervjuer anser vi är trovärdiga.

Två av våra informanter har vi fört vanliga samtal med, en via telefon och en vid ett personligt möte. Samtalen dokumenterades samma dag. Samtalet med Leo Eriksson skedde helt oplanerat, en inspelning av detta samtal var inte möjligt. Däremot har Leo Eriksson korrigerat dokumentationen av samtalet med honom i efterhand via e-post.

Uppdrag granskning har svarat på frågor via e-post. Svaren är stavningsrättade, hälsningsfraser är bortredigerade. Frågorna begränsade sig till okontroversiella frågor om bakgrunden till vilket material man valt att ta med i reportaget.

Vi kände att vi borde kontakta Uppdrag granskning så försiktigt som möjligt för att på så sätt främst framstå som "oskyldiga studenter" och inte som "elaka granskare av granskarna". Vår förförståelse påverkade oss helt enkelt, vi ville inte tränga oss på eller skapa onödig irritation. Projektledaren för SVT Debatt har inte lämnat svar på mer kontroversiella frågor om eventuellt samarbete mellan redaktionerna.

Vi har tagit medeltalet av opinionsmätningar från augusti till december och presenterat dem i ett diagram. Värdena innehåller inga extremvärden som kunde ge upphov till fel. Resultaten blev inte några exakta tal, men visade på en trend.

Efter att ha läst, lyssnat eller tittat på allt insamlat material en eller flera gånger valde vi ut de delar som vi ansåg gav relevanta svar på våra frågeställningar. En stor del av den avgörande analysen försiggick kontinuerligt medan vi samlade in data.

Man skulle också kunna säga att vi gjort en sorts diskursanalys, en studie av specifika medietexter och dess förhållande till ett särskilt ämne. En debatt i medierna kring ett speciellt ämne, som i vårt fall, Vänsterpartiet och kommunismen, kan beskrivas som en diskurs (Kroon 2000:170).

Tidigare forskning

Det finns mycket skrivet om agenda-setting och agenda-building av såväl svenska som internationella forskare, se teoriavsnittet. Mycket av forskningen om agenda-setting har varit kvantitativa undersökningar, till exempel undersökningar om Watergateskandalen (Severin & Tankard, 2001:230).

Mats Ekström och Göran Eriksson har gjort en studie om Uppdrag gransknings föregångare Striptease. Rapporten beskriver och analyserar Stripteaseredaktionens journalistiska metoder (Ekström & Eriksson 1998).

Kari Andén-Papadopolus vid JMK har skrivit rapporten "*Dold kamera – I sanningens tjänst*" om Uppdrag gransknings så kallade valstugereportage 2002.

Uppdrag gransknings metoder och arbetssätt diskuteras ofta i medierna och av politiska debattörer. Journalister på vissa tidningar, till exempel tidningen Journalisten, arbetar med metoder som ligger nära akademisk forskning.

Backman påpekar att det finns en risk för att man inte noterar nya upptäckter genom att ta del av vad tidigare forskning kommit fram till (Backman, 1998:51). I vår undersökning har resultatet påverkats av teorier om agenda-setting.

Bakgrund

Introduktion

I detta avsnitt beskriver vi bakgrunden till Uppdrag gransknings reportage.

VPK:s kontakter med kommunistiska diktaturer

Föregångaren till VPK, Sveriges Kommunistiska Parti, var fram till att CH Hermansson tillträdde som partiledare 1964 ett starkt Moskva-troget parti. Under CH Hermanssons ledning bytte man namn till VPK och började agera mer självständigt. Efter att Lars Werner tillträtt som partiledare 1976 fortsatte VPK officiellt sin självständiga linje. Efter att en Moskva-trogen falang brutit sig ut 1977 och bildat APK, närmade sig VPK i hemlighet de kommunistiska diktaturerna. Täta kontakter fortsatte fram tills att Berlinmuren föll 1989 (Uppdrag granskning 2004a).

Interna konflikter

1990 röstade en partikongress med knapp majoritet igenom ett namnbyte till Vänsterpartiet. 1993 tillträdde Gudrun Schyman som partiledare. Under hennes ledning avlägsnade sig partiet från sitt kommunistiska förflutna och vann nya väljare. I riksdagsvalet 1998 fick Vänsterpartiet 12 %.

I slutet av 90-talet började många yngre vänsterpartister återigen kalla sig kommunist. Gudrun Schyman fick inget gehör för att ta avstånd från kommunismen på partikonferensen 2000. Efter Schymans avgång januari 2003 har två fraktioner kämpat om makten i partiet.

Den ena fraktionen kallas "*traditionalister*", den andra "*förnyare*". Traditionalisterna motsätter sig beteckningarna (Pedersen m.fl. 2004). I en artikel i Flamman används istället beteckningarna "*systemkritiker*" och "*liberal*" (Etzler 2004). Förnyarna tar bestämt avstånd från kommunismen medan traditionalisterna kallar sig, eller accepterar benämningen kommunist.

På partikonferensen 19-22 februari 2004 tog traditionalisterna de flesta platserna i partistyrelsen. Ett förslag till partiprogram av förnyaren Johan Lönnroth, f.d. vice ordförande röstades ned. I mars diskuterades en så kallad "Plan B" av förnyarna. I maj 2004 bildade förnyarna föreningen Vägval Vänster.

Kirunasvenskarna

På 1920- och 30-talet utvandrade svenska kommunister till Sovjet, många från Norrbotten. Dessa så kallade Kirunasvenskar skickades till Gulag när Stalin behövde slavarbetskraft (Applebaum 2003). På 1950-talet återvände ett fåtal. Dessa behandlades mycket ovänligt av svenska kommunister (Eriksson, Leo 2004; Flensburg 2000).

Kirunasvenskarna uppmärksammades i samband med publiceringen av Kaa Enebergs bok "*Tvingade till tystnad*" 1999. Johan Lönnroth tog kontakt med Leo Eriksson, son till en Kirunasvensk (ej skildrat i reportagen, Eriksson, Leo 2004). Efter ett möte mellan Leo Eriksson, Lönnroth och Schyman författade Lönnroth ett utkast till ursäkt. Ursäkten ändrades av Lars Ohly (dåvarande partisekreterare)

efter kontakt med bland annat Siv Holma från Kiruna. Istället för en ursäkt fick Leo Eriksson en inbjudan att delta i forskning om vad som hänt. 2002 skickade Lönnroth en personlig ursäkt till Leo Eriksson (ej skildrat i reportagen, Josefsson, Leif-Åke 2004).

Analys

Diskussionen om Vänsterpartiet och kommunismen är inte ny. Många fakta och sakförhållanden som togs upp i reportagen har diskuterats av politiker, forskare och journalister åtminstone sedan Berlinmurens fall. I bilaga 1 finns en utförligare beskrivning.

Trots att frågan diskuterats tidigare har den inte kommit upp på allmänhetens agenda. Vi menar att en del av förklaringen är att frågan om Vänsterpartiets förhållande till kommunismen var *abstrakt*. Abstrakta frågor har svårt att nå ut till allmänhetens agenda enligt Yagade och Dozier (Severin & Tankard 2001:228f). Frågan har främst varit en angelägenhet för politiskt engagerade och politiska journalister. Det finns mer vardagsnära frågor än Vänsterpartiets förhållande till kommunismen.

Den andra delen av förklaringen är att frågan var "*unobtrusive*" (inte påtaglig) eftersom den inte diskuterades bland allmänheten. Att den inte är påtaglig gör den alltså till en kandidat för agenda-setting enligt Zucker (Severin & Tankard 2001:228).

Den som ville sätta frågan om Vänsterpartiet och kommunismen på dagordningen stod alltså inför två utmaningar. Den första utmaningen var att göra om frågan till en konkret fråga. Den andra utmaningen var att göra frågan påtaglig, handgriplig.

Motiv

Introduktion

I detta avsnitt diskuterar vi vad eller vem som fick Uppdrag granskning att intressera sig för Vänsterpartiets förhållande till kommunismen. I vår analys utgår vi från Shoemaker och Reeses influenshierarki.

Journalisternas bakgrund och intressen

Reporter var Janne Josefsson, research gjordes av Lars-Göran Svensson och Björn Tunbäck. Hur har journalisternas bakgrund och intressen påverkat reportagen? I en intervju i SVD uppger Josefsson att han var medlem i Liberal Ungdom på 1970-talet. 1972 var han med och startade Frihetlig Vänster, en förening som hade sin bakgrund i Liberala Studentförbundet (Liberal Debatt 2004). Vi kan inte uttala oss om Josefssons nuvarande politiska åsikter. Uppenbart är han inte kommunist. Vi har inga uppgifter om Svenssons och Tunbäcks politiska åsikter och drivkrafter.

I SVD-intervjun uppger Josefsson att han intresserat sig för VPK:s kontakter med kommunistiska diktaturer sedan 1980-talet (Thunberg 2004). På Uppdrag granskning hemsida refererar redaktionen till två radioreportage som Josefsson gjort om

ämnet 1981 och 1990 (Uppdrag granskning 2004d). Josefsson skrev en artikel om ämnet i Arbetaren nr 4/1990.

I SVT Debatt 2004-10-05 sa partisekreteraren Pernilla Zethraeus till Josefsson:

Du måste tycka väldigt illa om Vänsterpartiet.

Josefsson svarade inte. Vi kan inte uttala oss om Josefsson hyser några personliga antipatier mot Vänsterpartiet.

Vår slutsats är att en starkt bidragande orsak till reportagen är att Josefsson tidigare intresserat sig för ämnet samt att han tar tydligt avstånd från kommunismen.

Redaktionens arbetsätt

Har redaktionens arbetsätt påverkat att reportagen gjordes? Uppdrag granskning och dess föregångare Stripteases arbetsätt har diskuterats flitigt av såväl medier som medieforskare. Mats Ekström, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Örebro universitet beskriver arbetsättet som:

- Man driver teser istället för att prova hypoteser
- Faktauppgifter används på ett selektivt sätt
- Reportagen byggs upp med samma struktur som sagor med skurkar, drabbade och hjältar
- Intervjuade personer tilldelas en roll som redaktionen bestämt
- Utsagor redigeras för att passa berättelsen (Ekström 2004, se även Ekström & Eriksson 1998)

Janne Josefsson beskriver själv sin arbetsmetod som tesjournalistik; att han i varje program driver en tes, som det gäller att bevisa (Thunberg 2004).

Vi ser reportagen som en konsekvens av att ämnet passade redaktionen. Det gick att göra en intressant och underhållande berättelse om Vänsterpartiets förhållande till kommunismen med enkla teser, skurkar, offer och hjältar. Detta tror vi är en bidragande orsak till varför man valde att göra ett reportage om detta ämne.

Organisationens influenser

Sveriges Television är ett public serviceföretag. De har inga kommersiella eller politiska mål. Tanken är att SVT ska agera som en oberoende organisation. Däremot har de ett journalistiskt uppdrag att kritiskt granska politiker och makthavare. Enligt Uppdrag granskning hemsida är deras uppdrag att blottlägga missförhållanden och maktmissbruk. Om någon försöker dölja något, är det Uppdrag granskning som tar reda på det åt tittaren. Uppdrag granskning ger tittaren insyn i vad som sker bakom stängda dörrar, de gör gällande att de tar reda på hur det är egentligen. Uppdrag granskning ger tittaren hjälpmedel för att kunna skaffa sig en uppfattning i olika samhällsfrågor (Uppdrag granskning 2004e).

Inom någon sorts allmän mening menar vi att Uppdrag granskning uppfyllde sitt public serviceuppdrag när de gjorde reportagen. Vi tror däremot att det är mindre sannolikt att Uppdrag granskning skulle ha blivit beordrade att göra reportagen av SVT:s ledning med tanke på Uppdrag granskning höga integritet.

Externa intressen

Finns det intressenter och aktörer utanför Sveriges Television som har påverkat reportagen? Med påverkan menar vi att någon intressent eller aktör *inspirerat till, medverkat i eller uppmuntrat till* att göra reportagen.

Efter Uppdrag gransknings reportage pekade medlemmar i Vänsterpartiet ut ett antal aktörer som tänkbara initiativtagare till, medverkande i och uppmuntrare till Uppdrag gransknings reportage. Partistyrelseledamoten Kalle Larsson kallade mediernas granskning för "*en häftig attack från politiska motståndare, underblåst av medier och dessvärre också av en annan partikamrat*" (Larsson 2004). Resonemanget är logiskt. Om ett politiskt parti blir angripet är det inte orimligt att anta att politiska motståndare ligger bakom angreppet. Aktörer som pekades ut av Larsson var:

- USA och Israel
- Det kapitalistiska systemet
- Medier
- Borgerliga partier
- Förnyarna

Förutom dessa kandidater har vi undersökt om forskare, författare, debattörer eller enskilda personer inspirerat till, medverkat i eller uppmuntrat till reportagen.

Vi har i våra källor inte funnit något stöd för att främmande makt (USA, Israel m.fl.) inspirerat eller påverkat Uppdrag gransknings redaktion.

Intresseorganisationen Svenskt Näringsliv publicerade i samband med EMU-omröstningen 2002 ett flertal artiklar på sin webbplats där man angrep Vänsterpartiet (Svenskt Näringsliv 2004). Vi har hittat en artikel som tar upp begreppet kommunism och VPK:s förbindelser med Kuba. Vi har inte hittat någon artikel som tar upp frågan om Kirunasvenskarna. Svenskt Näringsliv har troligen inte påverkat reportagen.

Enligt Ekström och Eriksson var andra medier en av de främsta inspirationskällorna för Strip-teaseredaktionen (Ekström & Eriksson 1998:20). Enligt Uppdrag gransknings hemsida grundar sig intresset för att göra reportagen om Vänsterpartiet på den debatt som sattes igång när Lars Ohly blev ny partiledare i början av 2004. Redaktionen anger ett antal tidningar och arkivmaterial från TV-bolag som källor. Medierna har inspirerat till reportagen. Detta är ett exempel på intermedie-agenda-setting.

Borgerliga politiker tar då och då upp frågan om Vänsterpartiet och kommunismen i Riksdagen och i medierna. Socialdemokraterna har i viss mån engagerat sig i frågorna om Vänsterpartiet och kommunismen och Kirunasvenskarna (Nuder 2000), (Hägg 2001). Lars-Göran Svensson uppger att reportageteamet läst ett antal motioner (Svensson 2004). Politiker har alltså inspirerat till reportagen.

Uppdrag granskning uppger böcker av Kaa Eneberg, Bo Hammar, Staffan Skott, Werner Schmidt och Annika Åhnberg som källor. Minst en forskare har kontaktats av reportageteamet. Werner Schmidt hävdar att:

Det var ohederligt av honom [Josefsson] att inte påpeka att den historia han berättar delvis är en andrahandshistoria. Originalversionen fick han höra av mig och

läsa i min bok "Antikommunism och kommunism under det korta nittonhundratalet" (Schmidt 2004).

Vi hade en hypotes om att personer som var engagerade i frågan om Kirunasvenskarna kunde ha tagit kontakt med Uppdrag granskning för att föra upp den frågan på dagordningen. Leo Eriksson och Carina Hägg uppger att de inte kontaktat Uppdrag granskning. Leo Eriksson kontaktades av reportageteamet och medverkade i det andra reportaget (se bilaga 9).

En östtysk oppositionell medverkade i bägge reportagen.

Uppdrag granskning har talat med personer som verkade tillsammans med Lars Ohly under 1970-80-talen. I reportagen medverkade ett antal förnyare och avhoppare som är kritiska mot Lars Ohly och traditionalisterna. Karin Svensson Smith och Margó Ingvardsson är aktiva i Vägval Vänster. Förnyarna har alltså både inspirerat till och medverkat i reportagen.

Externa intressenter och aktörer har således påverkat Uppdrag granskning. Medier, politiker, forskare och författare har *inspirerat till* reportagen och använts som källor. Förnyare, avhoppare, en östtysk oppositionell och en enskild person, Leo Eriksson, har *medverkat i* reportagen.

Aktör	Inspiration	Medverkan	Uppmuntran
USA, Israel	Nej	Nej	Nej
Svenskt Näringsliv	Nej	Nej	Nej
Medier	Ja	Nej	Nej
Borgerliga politiker	Ja	Nej	Nej
Socialdemokraterna	Ja	Nej	Nej
Forskare, författare	Ja	Nej	Nej
Enskilda personer	Vet ej	Ja	Nej
Förnyarna	Ja	Ja	Vet ej

Tabell 1: Sammanfattning av vilka aktörer som har påverkat reportagen och hur

Vi vet inte om någon aktör har tagit aktiv kontakt med redaktionen och uppmuntrat dem att göra reportaget. Tips som kom in till redaktionen hade låg status på Uppdrag gransknings föregångare Striptease (Ekström & Eriksson 1998:22). Med tanke på redaktionens självständiga arbetsstil och höga integritet tror vi inte att de skulle göra ett reportage på uppmuntran, förfrågan eller direkt order av någon.

Samhällsideologi

Går det att identifiera en samhällsideologi som reportagen ger uttryck för? För att svara på frågan har vi jämfört Uppdrag granskning, traditionalisternas och vad vi tror är allmänhetens ideologiska ståndpunkter.

Vi har identifierat följande ideologiska ståndpunkter hos Uppdrag granskning i de två reportagen om Vänsterpartiet och kommunismen:

- Kommunism är ett samhällssystem med enpartisystem, som saknar press och yttrandefrihet, makten upprätthålls genom fängelser, arbetsläger och folkmord

- De östeuropeiska staterna, Nordkorea och Kuba var respektive är kommunistiska diktaturer
- Demokrati utmärks av parlamentariska val, flerpartisystem, press- och yttrandefrihet
- Demokrati är att föredra framför kommunism
- Marknadsekonomi är att föredra framför planekonomi och förstatliganden

Vi har identifierat följande ideologiska ståndpunkter hos traditionalisterna:

- Kommunism är inte stalinistisk diktatur utan drömmen om det klasslösa samhället, Lars Ohly (Uppdrag granskning 2004b)
- *"Kuba är vare sig en diktatur eller demokrati"*, Ung vänsters ordförande Tove Fraurud (Debatt 2004)
- *"Kuba är en demokrati och Amnesty har fel när de kallar spioner för samvetsfångar"*, partistyrrelseledamoten Eva Björklund (Hedlund & Kvarnkullen 2004)
- *"Jag har svårt att se hur man kan sitta här och vara moraliskt indignerad över att Röda Korset är en måltavla"* [i Irak]. America Vera-Zavala i SR P1 Morgon (Bengtsson 2003)¹
- *"Ondskan" placeras konsekvent utanför Västerlandets liberalkapitalistiska civilisation.* Vice partiordförande Ulla Hoffman i en motion om Forum för Levande Historia (Hoffman 2003). Se även bilaga 1.
- Demokrati ska utökas till att omfatta hela samhället, även den ekonomiska delen. Kapitalismen ska avskaffas (Pedersen m.fl. 2004), (se även Riksdagsprotokoll 2004)
- Förstatliganden av banker är bra, Sara Mahmoudi ordförande i Ung Vänster Skåne (Uppdrag granskning 2004b)

Traditionalisternas ideologi skiljer sig från Uppdrag granskningens ståndpunkter. Ur traditionalisternas synvinkel reproducerar Uppdrag granskningens reportage en borgerligt liberal hegemonisk samhällsideologi medan de själva är motståndare till USA-imperialismen, kapitalismen, m.m.

Hur förhåller sig Uppdrag granskningens respektive traditionalisternas ideologi till vad svenska folket tycker? För att vara riktigt säker på vad svenska folket tycker skulle vi behövt ha tillgång till en stor attitydundersökning. Vi har resonerat enligt följande.

Nio av tio svenskar röstar inte på Vänsterpartiet. En liten mängd socialdemokrater, miljöpartister och sympatisörer med utomparlamentariska vänsterrörelser kan eventuellt dela vissa av traditionalisternas ståndpunkter. En försiktig gissning är att mer än 80 % av svenskarna ligger nära Uppdrag granskningens ståndpunkter.

Vår slutsats är att Uppdrag granskningens reportage påverkats av samhällsideologi. Reportageteamet gjorde sig till talesman för en majoritetsåsikt.

¹ I en debattartikel 2003-11-22 tog Magnus Hörnqvist och America Vera-Zavala avstånd från uttalandet, men deklarerade sitt stöd för attackerna på USA:s styrkor i Irak.

Analys

Vad eller vem fick Uppdrag granskning att intressera sig för frågan om Vänsterpartiet och kommunismen? De viktigaste faktorerna menar vi är:

- Förnyarna i Vänsterpartiet
- Samhällsideologi
- Möjligheten att dramatisera ämnet
- Janne Josefssons personliga intresse

Av dessa faktorer menar vi att den första är den viktigaste. För att göra reportaget tog Uppdrag granskning hjälp av besvikna förnyare och avhoppare som är kritiska mot den nuvarande partiledningen. De fick spela rollen av de "goda". Om socialdemokratiska eller borgerliga politiker och debattörer hade intervjuats om sin syn på kommunismen hade istället dessa fått chansen att spela den goda, demokratiska rollen. Därför menar vi att reportagen kan ses som ett ställningstagande av Uppdrag granskning för förnyarna, mot traditionalisterna. Det är också så det uppfattades av traditionalisterna som dels demonstrerade sitt stöd för partiledningen (Pedersen m.fl. 2004) dels krävde åtgärder mot förnyarna (Sköld Jansson 2004).

Avståndstagandet från kommunismen som ideologi användes för att svartmåla traditionalisterna där flera kallar sig kommunist. Carina Hägg menar att "*medierna använder Kirunasvenskarna som ett politiskt slagträ mot Vänsterpartiet, sakfrågan har kommit i skymundan*" (Hägg 2004). Eftersom en majoritet av svenska folket tar avstånd från kommunismen som ideologi var det lätt att få publiken med sig. Ämnets möjligheter att skapa ett drama med tydliga skurkar, offer och hjältar passade redaktionens arbetssätt. Till sist ska man inte bortse från Janne Josefssons eget tidigare intresse av frågan.

Genomförande

Introduktion

I det här avsnittet beskriver vi hur Uppdrag granskning gick till väga för att försöka sätta frågan om Vänsterpartiet och kommunismen på agendan. I vår analys utgår vi från Lang & Langs teori om agendabyggnad.

Marknadsföring och repetition

Det första steget i agendabyggnad är att medierna börjar uppmärksamma en fråga mer och mer. För att marknadsföra reportagen gav Uppdrag granskning tidningarna möjlighet att se programmen i förväg (Svensson 2004), (Brors 2004). Flera tidningar, till exempel Expressen (Almqvist 2004), Dagens Nyheter (Eriksson 2004b), Aftonbladet (Edgar 2004) och Svenska Dagbladet (Hennel 2004a) publicerade referat av det första reportaget dagen före eller samma dag som det sändes. SR P1 Ekot gjorde en intervju med Lars Ohly angående Kirunasvenskarna den 5 oktober innan programmet sändes (Ridderstolpe 2004). Uppdrag granskning har alltså mycket aktivt arbetat för att få även andra medier att intressera sig för frågan.

Olika frågor kräver olika mycket uppmärksamhet enligt Lang & Lang. Frågan hade tidigare behandlats i medierna som en abstrakt fråga som inte var påtaglig för allmänheten. Därför krävdes det mer än ett reportage för att få allmänheten att uppmärksamma frågan. Uppdrag granskning sände två reportage med en veckas mellanrum. Det andra reportaget följdes av ett debattinslag, en chatt på Internet och ett inslag i SVT Debatt senare på kvällen. I det andra reportaget repeterades vissa sekvenser som var med i det första.

Den begripliga inramningen

De tredje och fjärde stegen i agendabyggnad enligt Lang & Lang är att en fråga måste få en begriplig inramning med ett engagerande språkbruk. Uppdrag granskningens reportage är lättillgängliga och engagerande berättelser. Detta beror delvis på dramaturgin, delvis på innehållet.

Reportagen inleddes med citat och suggestiv musik. Inledningen skapade känslan av att något spännande skulle avslöjas och introducerade respektive huvudtema för reportagen. De teser vi har identifierat i reportagen är:

- VPK bedrev dubbelspel om kommunistiska diktaturer
- Kommunismen är tillbaka i Vänsterpartiet
- Unga vänsterpartister är förda bakom ljuset
- Lars Ohly är en lögnare
- Kirunasvenskarna behandlas fortfarande skamligt

Argumentation byggdes upp med hjälp av både känslö-, logik- och trovärdighetsargument. Reportagen använde bakgrundsmusik, arkivbilder och propagandafilmer från Östeuropa, Nordkorea och Vänsterpartiets historia, blandat med intervjuer och gamla citat. Flera av arkivbilderna och propagandafilmer är både skrattretande (västtyskar som flyr till friheten i öst från amerikansk aggression) och avskyvärda (skålande diktatorer). Argumentationen byggdes upp med hjälp av kontraster. Bilder på skålande diktatorer kontrasterades mot frihetstörstande, demonstrerande östtyskar och tjeckoslovakier.

Logiska argument byggdes upp med avslöjanden. I reportagen konfronterades vänsterpartister med dokument som de först inte ville minnas, till exempel hyllningstal till det tjeckoslovakiska kommunistpartiet, betalda semesterresor till öststater med mera.

Reportagen innehöll vissa nyheter, till exempel att en VPK:are angett partikamrater, att Lars Werner badat bastu på och fått alkohol av östtyska ambassaden, att Lars Ohly kallat sig leninist i en intervju i en engelsk Labour-tidning 1999 och att han konsekvent försvarat kommunistiska diktaturer trots påståenden om motsatsen. Reportagen innehöll ingen användning av dold kamera och endast ett exempel på en vänsterpartist som inte vill tala med reportageteamet. När det gäller journalistisk metod menar vi att reportagen var mindre kontroversiella än de så kallade valstugereportagen.

Förtroendet mellan tittarna och Uppdrag granskning byggdes upp med hjälp av vittnesmål och dokumentation, till exempel östtyska arkivdokument. Förnyare och

avhoppare agerade vittnen. Lars Ohly sammanfattade det intryck en tittare får av reportagen i en intervju i Dagens Nyheter:

Mycket skickligt gjort. Jag satt och kände att man svårligen kan försvara sig mot den bild som presenterades (Carlbom 2004a).

Ett nyckelinslag i programmen var avsnittet om Vänsterpartiets hantering av Kirunasvenskarna. Reportagen förvandlade en abstrakt fråga om olika politiska inriktningar till en konkret och lättfattlig fråga om dubbelspel och lögner med tydliga skurkar, offer och hjältar. Skurkarna var den ljugande partiledaren och hycklande traditionalister som hyllat diktaturer. Kommunismens offer fick ett ansikte i Kirunasvenskarna. Det var lättare att identifiera sig med Leo Eriksson och hans släktingar än med anonyma offer i Östeuropa och Sovjet. Hjältarna var förnyarna som rakryggat tog avstånd från kommunismen.

Urvalet i reportagen var selektivt. Johan Lönnroths roll i affären med Kirunasvenskarna var som Lars-Göran Svensson skriver "komplicerad" (Svensson 2004). Reportageteamet ville inte svara på varför man inte tog med Lönnroth i reportagen (Svensson, Josefsson 2004). Bilden av förnyarna som hjältar och traditionalisterna som skurkar skulle onekligen bli mer "komplicerad". Man har valt " bort material för att göra historien tydlig och intressant också för de som normalt inte är intresserade av den här typen av reportage" (Svensson 2004).

Symbolfråga och auktoritet

Det femte och sjätte steget i Lang & Langs teori är att frågan ska bli en symbolfråga och att auktoriteter ska uttala sig i frågan. Uppdrag granskning gjorde om frågan till en konkret fråga genom att göra en berättelse med tydliga, skurkar, offer och hjältar. I reportagen framställdes Lars Ohly som en lögnare. Frågan blir därför en symbolfråga om trovärdighet. I debattinslaget efter det andra reportaget fick den politiske TV-reportern KG Bergström vittna om att Lars Ohly inte är att lita på (Uppdrag granskning 2004c). KG Bergström tog alltså rollen som auktoriteten som gav Uppdrag granskning extra tyngd åt sina argument.

Analys

Uppdrag granskning gick metodiskt tillväga för att få upp frågan om Vänsterpartiet och kommunismen på dagordningen. Reportagen marknadsfördes i förväg, man sände mer än ett reportage, valde en lättfattlig berättarform och tog hjälp av en auktoritet.

Reportagen gjorde om frågan från en abstrakt fråga om olika politiska inriktningar i Vänsterpartiet till en konkret fråga med tydligt utpekade skurkar, offer och hjältar. Se figur 1.

	<i>Unobtrusive</i>	<i>Obtrusive</i>
<i>Konkret</i>	Efter Uppdrag granskning	Önskad position
<i>Abstrakt</i>	Före Uppdrag granskning	

Figur 1: Uppdrag gransknings reportage gjorde frågan konkret, men den förblev icke påtaglig

För att en fråga ska hamna på allmänhetens dagordning krävs ett dynamiskt samspel mellan medier, politiker och allmänhet. Det räcker inte att en fråga är konkret, den måste också vara påtaglig. Uppdrag granskning skapade förutsättningarna för agendabyggande, den utlösande händelsen. PJ Anders Linder, politisk chefredaktör på Svenska Dagbladet påpekade att:

Inget program sker ju fritt från någon fristående kontext. Diskussionen om vänsterpartiets interna problem och Lars Ohlys kommunism låg och pyrde. Vad Janne Josefsson gjorde var att hålla på mer bensin på brasan (telefonintervju, 2004-12-17).

Vad hände när brasan åter blossade upp? Hur reagerade politiker, andra medier och allmänheten? Lyckades man sätta frågan på mediernas och allmänhetens agenda?

Efterspelet

Introduktion

I detta avsnitt beskriver vi hur politikerna och medierna agerade efter Uppdrag gransknings reportage.

Förnyarnas agerande

För förnyarna som lidit ett så nesligt nederlag på partikongressen i februari, måste Uppdrag gransknings reportage ha kommit som en skänk från ovan. Olle Lönneaus, Sydsvenskan menade att:

Reportagen gav förnyarna vatten på sin kvarn (Lönneaus 2004).

Förnyarna gjorde sitt bästa för att hålla liv i brasan under oktober 2004. De ställde upp på intervjuer där Lars Ohly och partistyrelsen kritiserades och skrev debattartiklar i nära anknytning till reportagen (Lönnroth m.fl. 2004). Vissa förnyare valde att hoppa av partiet en efter en, se bilaga 2. Medierna rapporterade tacksamt om detta.

Detta resulterade i att medierna återigen beskrev frågan som en intern konflikt vilket gjorde den abstrakt och icke påtaglig för allmänheten.

Traditionalisternas agerande

Traditionalisterna i Vänsterpartiet reagerade på Uppdrag gransknings reportage med att:

- Hävda att innehållet var gammal skåpmat (Hedman 2004)
- Hävda att man inte har något att dölja (Zethraeus 2004)
- Be Kirunasvenskarna om ursäkt via Aftonbladet (Josefsson, Leif-Åke 2004)
- Föreslå ett gemensamt monument i Kiruna för emigranter till Sovjet och Brasilien som råkat illa ut (Hagberg 2004)
- Ta avstånd från äldre antidemokratiska uttalanden (Ohly 2004)
- Hålla fast vid och omtolka beteckningen kommunist (Ohly 2004)
- Kräva att förnyarna ska uteslutas (Sköld Jansson 2004)
- Skriva en debattartikel i DN med stöd för partistyrelsen (Pedersen m.fl. 2004)

Traditionalisterna gjorde sitt bästa för att tona ned frågan, be om ursäkt på vissa punkter. Mediernas bevakning förklarades med att Vänsterpartiet utmanar de styrande i samhället och därför angrips (Larsson 2004). Förnyarna utmålades som en liten klick som inte accepterar demokratiskt fattade beslut.

Traditionalisterna utsattes för ett temporärt obehag. De lyckades med benägen hjälp av sina interna motståndare föra bort sakfrågan från den ursprungliga anklagelsen om bristande demokratisk trovärdighet till en fråga om splittring i partiet.

Andra politikernas agerande

För att en fråga ska hamna på allmänhetens agenda krävs ett dynamiskt samspel mellan medier, politiker och allmänheten enligt Dearing & Rogers (1996). Social-

demokraternas partisekreterare Marita Ulvskog debatterade med Vänsterpartiets partisekreterare Pernilla Zethraeus i Agenda 10 oktober. Lars Ohly fick försvara sina ståndpunkter i en partiledardebatt i Riksdagen 13 oktober. Kristdemokraternas partiledare Göran Hägglund skrev en debattartikel i Svenska Dagbladet (Hägglund 2004).

Andra politiker höll alltså en relativt låg profil. En möjlig förklaring är att de uppfattade frågan som en intern strid i Vänsterpartiet.

Tidningarnas bevakning

Alla Uppdrag gransknings reportage får inte lika stor uppmärksamhet, till exempel uppmärksammades inte reportaget om Estonia i någon större utsträckning hösten 2004. Trots att tidningarna hade skrivit om frågan om Vänsterpartiet och kommunismen förut tog de upp den ännu en gång. Det finns flera förklaringar och orsaker till detta. Enligt våra informanter var några av dessa:

- Lars Ohly gjorde inte avbön utan fortsatte kalla sig kommunist (Andersson 2004; Brors 2004; Olofsson 2004)
- En politisk fråga blir en nyhet (Linder 2004; Olofsson 2004)
- Vänsterpartiet grälade internt (Andersson 2004; Linder 2004; Lönneaus 2004; Brors 2004)
- Vänsterpartiet förlorade röster i opinionsmätningar (Brors 2004)
- Vissa nyheter i reportagen (Brors 2004; Lönneaus 2004)
- Nyhetsvärdet blev extra stort på grund av Uppdrag gransknings sätt att skildra ämnet. TV-mediet får stort genomslag (Linder 2004; Lönneaus 2004; Ström 2004)
- Läsarna tittar och påverkas av UG, därför blir det viktigt att rapportera om (Brors 2004)
- Allmänhetens intresse bedömdes som stort (Andersson 2004; Ström 2004)

Ämnet passar väl in på Hvitfeldts nyhetskriterier. Ämnet är (1) politiskt, (2) har inträffat i Sverige, (3, 4) berör delvis sensationella och överraskande händelser, (5) handlar om en enskild elitperson (Lars Ohly), (6) beskrivs tillräckligt enkelt av Uppdrag granskning, (7) är viktigt och relevant (handlar om demokrati), (8) utspelas som en del av ett tema (frågan hade tidigare tagits upp av tidningarna), (9) har negativa inslag (behandlingen av Kirunasvenskarna) och (10) har elitpersoner som källor (uppsatta Vänsterpartister, f.d. östtyska diplomater och författare).

På samma sätt som Uppdrag granskning inspirerats av andra medier har tidningarna inspirerats av Uppdrag granskning, se till exempel (Brors 2004; Linder 2004; Lönneaus 2004). Vi kan konstatera att det skett en betydande intermedie-agenda-setting.

Efter reportagen rapporterade kvällspressen på ett liknande sätt som Uppdrag granskning, till exempel med Kirunasvenskarna som offer. Tidningarnas ledarsidor och politiska redaktioner tog upp frågan som en politisk fråga.

Under november rapporterade även allmänredaktionerna om frågan som en intern strid i Vänsterpartiet. Exempel på detta är Aftonbladet (Berteema 2004) Göteborgsposten (Brancaglioni 2004) Svenska Dagbladet (Billger 2004) Aftonbladet

(Bodell 2004) och Dagens Nyheter (Carlbom 2004b). Journalisternas förförståelse har påverkat hur de rapporterar. Eftersom frågan tidigare skildrats som intern politisk strid var det lätt att falla tillbaka i samma rapportering. Förnyarnas och traditionalisternas eget agerande bidrog också till att frågan i stor utsträckning beskrevs som en politisk strid.

Allmänhetens och väljarnas reaktion

Vi har egentligen inte undersökt allmänhetens reaktioner. Vi menar ändå att det går att föra ett resonemang om hur allmänheten reagerat. Vi baserar detta på en modell av Stuart Hall. En tittare kan göra en dominant (acceptera budskapet), förhandlad (omtolka budskapet) eller oppositionell (förkasta budskapet) "läsning" av en "text" (Jansson 2002:136f).

De journalister vi intervjuat säger sig titta på Uppdrag granskningens reportage med kritiska ögon. Ola Ström och Henrik Brors har skrivit kritiska artiklar om reportage i Uppdrag granskning. Trots sin kritiska inställning har journalisterna gjort en dominant läsning av reportagen om Vänsterpartiet. En trovärdig tolkning är att om de mest kritiska tittarna (journalisterna) gjorde en dominant läsning är det troligt att majoriteten av tittarna också har gjort det. I Ekström & Erikssons undersökning av tre reportage i Striptease gjorde majoriteten i fokusgrupperna en dominant läsning (Ekström & Eriksson 1998:136ff).

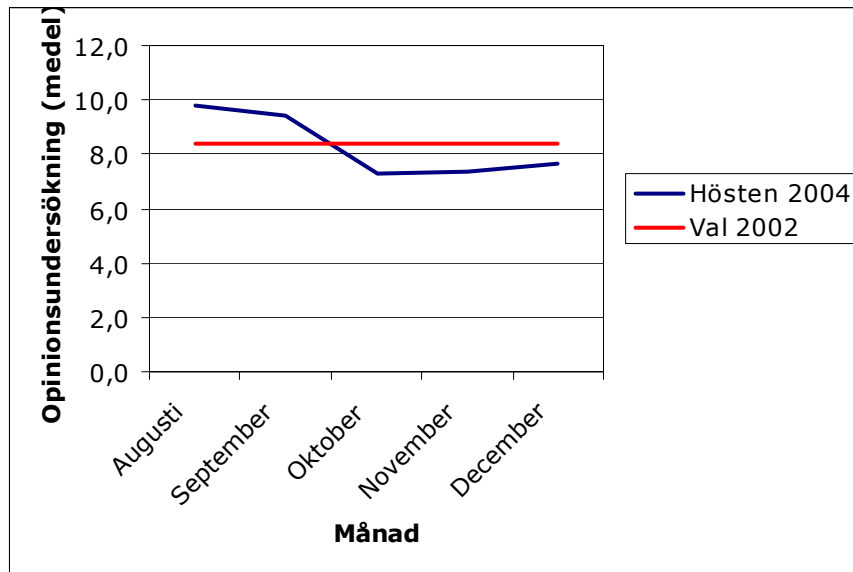
En debattör, Tove Lifvendahl, ledamot i moderaternas partistyrelse, gjorde en förhandlad läsning. Hon menade att Uppdrag granskning spelar på människors sämsta sidor, skadeglädjen och blodtörsten. "Uppdrag granskning har blivit vår tids romerska arena". Lifvendahl poängterade att en bra historia kan berättas på olika sätt och menade att Uppdrag granskning inte enbart säljer granskande journalistik, utan även tv-underhållning. Hon menade att vi riskerar att få se en förvanskad sanning när användningen av dramaturgi blir lika betydelsefull som innehållet (Lifvendahl 2004). Möjligen finns det tittare som i likhet med Lifvendahl tog avstånd från såväl kommunismen som Uppdrag granskningens metoder som också har gjort en förhandlad läsning.

De som har gjort en oppositionell läsning av Uppdrag granskningens reportage återfanns tydligast bland majoriteten av Vänsterpartiets väljare och Vänsterpartiets traditionalister. Vi baserar detta på att det inte har skett någon betydande förlust av väljare för Vänsterpartiet efter Uppdrag granskningens reportage.

Dominant	Förhandlad	Oppositionell
Medier, majoritet av tittarna	Tove Lifvendahl, möjligen andra tittare	Majoriteten av V.s medlemmar och väljare

Tabell 2: Sammanfattning av olika typer av tolkning av reportagen

Opinionsundersökningar visar att Vänsterpartiet förlorade en del väljarstöd efter Uppdrag gransknings reportage, se figur 2..

Figur 2: Opinionsundersökningar augusti - december 2004, medeltal av olika opinionsinstitut

Jämfört med valresultatet 2002 förlorade Vänsterpartiet var åttonde väljare. Jämfört med opinionsundersökningar i augusti förlorade Vänsterpartiet var tredje väljare. Sämsta värdet fick man i Temos mätning i november, 6,5 %. I december fick man 8,1 % i Temos mätning. Som vi påpekat ovan i vår metodkritik finns det en osäkerhet i siffrorna. Vi menar ändå att de pekar på att Vänsterpartiet inte råkade ut för en stor förlust jämfört med riksdagsvalet 2002.

Det är inte helt osannolikt att anta att Uppdrag granskning hade velat se en majoritet av Vänsterpartiets väljare vända sig mot Lars Ohly och traditionalisterna i partiet. Det fick de inte. Vad de istället fick var en mediestorm mot Vänsterpartiet.

Analys

Varför vände sig inte majoriteten av Vänsterpartiets väljare emot Lars Ohly och traditionalisterna? Vi menar att detta kan förklaras med hjälp av Lang & Langs agenda-building-koncept.

Först gick allt Uppdrag granskningens väg. Tidningarna började skriva om reportagen redan innan de sändes. Frågan skildrades på ett konkret sätt. Så långt fungerade agendabygget.

Därefter gjorde tidningarna ämnet abstrakt igen genom att bland annat beskriva frågan som en intern konflikt i Vänsterpartiet, se figur 3. Denna fråga blev ointressant och "svår" för allmänheten att ta till sig. Detta gör att frågan förblev "unobtrusive", ej påtaglig för allmänheten. Frågan blev inte den symbolfråga om Lars Ohlys demokratiska trovärdighet bland Vänsterpartiets väljare som Uppdrag granskning försökte göra den till.

	<i>Unobtrusive</i>	<i>Obtrusive</i>
<i>Konkret</i>	Efter Uppdrag granskning	Önskad position
<i>Abstrakt</i>	Efter mediernas bevakning	

Figur 3: Frågan förvandlades tillbaka till abstrakt och icke påtaglig efter mediernas bevakning

Ytterligare en bidragande orsak är att rikspolitikerna legat relativt lågt förutom vissa pliktskyldiga fördömanden i Riksdagen 13 oktober. Även om politiska tungviktare som exempelvis statsminister Göran Persson gjorde något enstaka uttalande om Lars Ohlys ovilja att göra upp med kommunismen så menar vi att det inte ökade ämnets betydelse bland allmänheten eller Vänsterpartiets väljare.

Vänsterpartiets stöd bland väljarna minskade marginellt. Mycket damm rördes upp men Vänsterpartiet skadades inte allvarligt av den negativa rapporteringen.

Vår slutsats är att majoriteten av Vänsterpartiets väljare inte ändrade åsikt därför det dynamiska samspel som Dearing & Rogers beskriver aldrig uppstod. Olika medier behandlade ämnet på olika sätt. Uppdrag granskning beskrev frågan på ett konkret sätt medan tidningarna främst behandlade frågan som en abstrakt fråga. Agendabygget fick heller ingen nämnvärd draghjälp av politikerna.

Diskussion och slutsatser

Diskussion

Något som förvånade oss när vi hade samlat in och läst mycket av materialet till uppsatsen, var att frågan om Vänsterpartiet och kommunismen inte var ny. Frågan var känd sedan länge i medierna och bland politikerna. Den har debatterats och diskuterats sedan lång tid tillbaka. Detta säger förhoppningsvis också något om mediernas, politikernas och allmänhetens förhållande till varandra.

Ett ämne kan diskuteras mellan medier och politiker utan att allmänheten lägger någon större vikt vid det. Detta beror enligt agenda-setting-forskningen på att vissa ämnen betraktas som abstrakta och icke påtagliga för allmänheten (eller väljarna).

För att få upp frågan om Vänsterpartiet och kommunismen på allmänhetens agenda gjorde Uppdrag granskning ett välregisserat försök. En överraskning här var Uppdrag granskningens marknadsföring av reportagen i förväg. Att granskande samhällsprogram använder sig av denna kommersialismens logik kände vi inte till förut. Med TV-dramaturgi och Janne Josefsson lyckades man kortvarigt med att få upp frågan om Vänsterpartiet och kommunismen på både mediernas och allmänhetens agenda. Uppdrag granskning gjorde om ämnet till något konkret som blev enkelt att ta till sig. Det verkade som om förnyarna i Vägval Vänster fick vatten på sin kvarn med reportagens hjälp. Förnyarna passade på att göra ett flertal politiska utspel i medierna efter reportagen. Opinionssiffrorna för Vänsterpartiet började dala. Effekten blev dock kortvarig. Efterspelet i tidningarna förvandlade

snabbt frågan till den abstrakta och opåtagliga diskussion som den tycktes vara innan Uppdrag granskningens reportage sändes.

Även förnyarna medverkade till detta genom att själv ägna sig åt den politiska jargong som är vanlig på dagstidningarnas ledarsidor. Denna tror vi inte intresserade allmänheten i någon större utsträckning. Tidningarna gottade sig dock i den interna strid som blåste upp mellan traditionalister och förnyare i Vänsterpartiet. Frågan stannade hos medierna och Vägval Vänster ser inte ut att ha vunnit några större sympatier bland väljarna.

Janne Josefsson gjorde i själva verket mer skada än nytta för Vägval Vänster, även om det nog inte var tanken från början. Snarare verkar det som Vänsterpartiet klarat sig ganska bra trots den mediala och politiska turbulensen under hösten 2004.

I december var opinionssiffrorna nästan tillbaka på samma siffror som vid valet 2002 och partiledaren fortsatte kalla sig kommunist. Väljarna tycktes inte ha skrämmts av det. Det var kanske snarare detta som gjorde att väljarna stannade kvar? Vänsterpartiet ledning framstod som orubbliga i sina åsikter och ideal, de gav inte vika och försökte framstå som politiskt korrekta. De gjorde ingen pudel. Detta kanske attraherade väljarna? Eller var frågan alltför opåtaglig och abstrakt igen, väljarna hade kanske redan glömt bort den?

Den interna, illsinta diskussion som blossade upp igen inom Vänsterpartiet hade kanske kunnat undvikas om kommunikationen hade förts i en vänligare ton? Oavsett vilket verkar traditionalisterna ha lyckats snacka bort diskussionen om kommunismen och tidigare förhållanden till östdiktaturer just igenom att ändra dagordningen till en politisk diskussion mellan traditionalister och förnyare.

Problem och alternativ

I vår käll- och metodkritik tar vi upp några problem med vår undersökning. De källor vi saknar är framförallt intervjuer med vänsterpartister, speciellt med de förnyare som medverkade i reportagen. Kvantitativ metod hade kunnat ge ett bättre underlag för våra slutsatser om tidningarnas bevakning efter reportagen. Vi kan uttala oss om Vänsterpartiets stöd bland väljarna, men inte med bestämdhet veta hur allmänheten reagerade på reportagen. Våra slutsatser har påverkats av att vi har haft ett agenda-setting-perspektiv i vår undersökning.

Rekommendation till vidare forskning

Materialet är en guldgruva för en medie- och kommunikationsvetare. De resultat vi tagit fram till skulle kunna kompletteras med en kvantitativ undersökning. Reportagen är retoriska mästerverk. De skulle kunna undersökas med retorisk analys. Vänsterpartiets kriskommunikation är ett annat möjligt ämne för en studie.

Ur en demokratisk synvinkel kan det vara relevant att fördjupa sig mer i medielogiken. Mediernas rapportering av politiken präglas ofta av det spekulativa, personliga och konfliktfyllda. Politikens medialisering får säkerligen konsekvenser för allmänhetens bild av den, det har forskats kring detta tidigare men kan säkert undersökas mer.

Antal tecken: 60 497

Källor

Litteratur

- Applebaum, Anne (2003): *Gulag – a history*, London: Penguin books
- Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur
- Dearing, James W. & Rogers, Everett M (1996): *Agenda-Setting*, Thousand Oaks, California, USA: Sage Publications
- Eriksson, Göran (2000). Receptionsanalys. I: Ekström, Mats & Larsson, Lars-Åke (red.). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Ekström, Mats & Eriksson, Göran (1998): Avslöjande journalistik och underhållande dramatik – En fallstudie av programmet *Striptease*, Högskolan i Örebro
- Jansson, André (2002). *Mediekultur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur
- Kroon, Åsa (2000). Dialogisk analys. i: Ekström, Mats & Larsson, Lars-Åke (red.). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Lantz, Annika (1993). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Nationalencyklopedin (1996 band 20) Höganäs: Bra Böcker
- Rosengren, KA & Arvidson, Peter (2002). *Sociologisk metodik*. 5. uppl. Malmö: Liber.
- Thurén, Torsten (1997): *Källkritik*, Stockholm: Liber AB
- Trost, Jan (2001). *Enkätboken*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Severin, Werner J. & Tankard, James W., Jr. (2001): *Communication Theories - Origins, Methods, and Uses in the Mass Media*, New York : Addison Wesley Longman

Tidningsartiklar

- Almqvist, Heléne (2004): *Vänsterprassel med diktaturen*, Expressen 28 september
- Bengtsson, Jesper (2003): *Plikt att fördöma terrorn*, Aftonbladet 19 november
- Berteema, Irene (2004): *Sprickan som hotar vänstern*, Aftonbladet 7 november
- Billger, Ola (2004): *Fortsätt v-kritik mot Ohly*, Svenska Dagbladet 5 december
- Bodell, Niklas (2004): *Avhopp hotar – Lars Ohlys krismöte ett misslyckande*, Aftonbladet 5 december
- Brancaglioni, Mario (2004): *Vänstern måste välja väg*, Göteborgsposten 24 oktober
- Carl bom, Mats (2004a): *Rakt på sak/Lars Ohly: "Jag har full förståelse att man ifrågasätter min trovärdighet"*, Dagens Nyheter 9 oktober
- Carl bom, Mats (2004b): *Lars Ohly viker sig inte. Vänsterledaren fortsätter kalla sig kommunist trots tal om kris i partiet*, Dagens Nyheter 13 oktober
- Edgar, Johan (2004): *Lars Werner tiggde sprit*, Aftonbladet 28 september
- Ekström, Mats (2004): *SVT stoppar granskning*, Nerikes Allehanda 26 oktober
- Eriksson, Göran (2004a): *Förnyare skapar olust i V-ledningen*, Dagens Nyheter 11 maj
- Eriksson, Göran (2004b): *Östtysk sprit förgyllde Werners födelsedag*, Dagens Nyheter 27 september
- Etzler, Aron (2004): *Årskrönika: Vänstern som sprack*, Flamman 16 december
- Grimlund, Lars (2004): *Mötte du Nacka Ohly?*, Dagens Nyheter 19 februari
- Hedlund, Ingvar & Kvarnkullen Tomas (2004): *Vänstertoppens hyllning till Kuba*, Expressen 26 februari
- Hennel, Lena (2004a): *Vpk behöll kontakt med diktaturer*, Svenska Dagbladet 27 september
- Hennel, Lena (2004b): *V-majoritet kritiserar Ohlys kommunism*, Svenska Dagbladet 12 oktober

- Hägglund, Göran (2004): *Ohly, rensa ut i partiet!*, Svenska Dagbladet 8 oktober
- Hörnqvist, Magnus, Vera-Zavala, America (2003): *Irakierna har rätt att göra motstånd*, Aftonbladet 22 november
- Josefsson, Leif-Åke (2004): *Äntligen - en ursäkt*, Aftonbladet 6 oktober
- Kindstedt, Maria, Högstedt, Carin & Gahnström, Ewy (2004): *Lars Ohly misstänkliggör sina partivänner*, Dagens Nyheter 23 oktober
- Larsson, Kalle (2004): *Kursen ligger fast*, Sydsvenskan 4 december
- Lifvendahl, Tove (2004): *Klappjakt på kommunister*, Svenska Dagbladet 17 oktober
- Lundmark, Lennart (2003): *Helvetet tur och retur*, Dagens Nyheter 11 juni
- Lönnroth, Johan; Svensson Smith, Karin & Henriksson, Stig (2004): *Ideologisk bråte hotar marginalisera vänstern*, Dagens Nyheter 6 oktober
- Mellgren, Fredrik (2004): *Kritiken mot Ohlys kommunism växer*, Svenska Dagbladet 9 oktober
- Mellin, Lena (2004): *Vänsterviljorna splittrar partiet*, Dagens Nyheter 11 maj
- Olsson, Lova (2004a): *Vänstern hotar utsluta förnyare*, Svenska Dagbladet 11 mars
- Olsson, Lova (2004b): *V-förnyarna hotar bryta sig ur partiet*, Svenska Dagbladet 7 oktober
- Pedersen, Peter & 124 vänsterpartister (2004): *Svagt av gamla partikamrater att misskreditera Ohly*, DN Debatt 13 oktober
- Runsten, Ingrid (2004): *Stafilidis hotar lämna v*, Helsingborgs Dagblad 8 oktober
- Schmidt, Werner (2004): *Vänsterpartiets arvsynd*, Dagens Nyheter 14 oktober
- Sköld, Maria (2004): *Missnöjda förnyare i vänsterpartiet*, Göteborgsposten 3 mars
- Sköld Jansson, Camilla (2004): *V-ledningen handlingsförlamad när Vägval vänster attackerar*, Dagens Nyheter 27 oktober
- Stenberg, Ewa (2004): *Majoritet röstade ner Lönnroth*, Dagens Nyheter 20 februari
- Thunberg, Karin (2004): *Makten och ärligheten*, Svenska Dagbladet 7 november

Informanter

- Andersson, Ylva M; biträdande chef på redaktionen för ekonomi och politik, Göteborgsposten, telefonintervju 2004-12-09
- Brors, Henrik; chef politiska redaktionen, Dagens Nyheter, telefonintervju 2004-12-09
- Eriksson, Leo; son till Kirunasvensk, samtal 2004-12-11
- Hägg, Carina; riksdagsledamot (S) Jönköping, telefonsamtal 2004-12-13
- Josefsson, Janne; seniorreporter, SVT Uppdrag granskning, e-postmeddelande 2004-12-19
- Linder, PJ; politisk chefredaktör, Svenska Dagbladet, telefonintervju 2004-12-17
- Lönneaus, Olle; politisk reporter, Sydsvenska Dagbladet, telefonintervju 2004-12-09
- Olofsson, Sven-Åke; politisk chefredaktör, Helsingborgs Dagblad, telefonintervju 2004-12-08
- Ström, Ola; journalist, Nerikes Allehanda, telefonintervju 2004-12-13
- Svensson, Lars-Göran; reporter, SVT Uppdrag granskning, e-postmeddelande 2004-12-17 & 18

Protokoll, motioner, interpellationer till Riksdagen

- Hägg, Carina (2000a): *Interpellation 2000/01:249 av Carina Hägg (s) till vice statsminister Lena Hjelm-Wallén om Kirunasvenskarna*, 14 februari
- Hägg, Carina (2000b): *Interpellation 2000/01:432 av Carina Hägg (s) till kulturminister Marita Ulvskog om forskning om Kirunasvenskarna*, 27 april
- Hägg, Carina (2001), *2001/02:Kr370 Dokumentation av Kirunasvenskarna*, 4 oktober
- Hoffman, Ulla (2003): *2003/04:Kr255 Forum för levande historia*, 30 september
- Riksdagsprotokoll (2004): *Protokoll 2004/05:13*, 13 oktober

Internet

- Hedman, Elisabeth (2004): *Gammal skåpmat av Uppdrag granskning*, Norrländska Socialdemokraten, Tillgänglig: <http://www.nsd.se/index.php?artikel=126285>, Publicerad 2004-09-30
- Liberal Debatt (2004): *Om Liberal Debatt*, Tillgänglig: <http://www.liberaldebatt.se> Hämtad 2004-12-13
- Nuder, Pär (2000): *Det finns ingen "kommunism light", Lars Ohly!*, Tillgänglig: <http://www.sodertalje.sap.se/1-maj/1maj00.html> Hämtad 2004-12-10
- Ohly, Lars (2004): *Vi är ett öppet parti*, Tillgänglig: <http://www.vansterpartiet.se/vp/23136.cs> Publicerad 2004-10-05
- Svenskt Näringsliv (2004), Tillgänglig: <http://www.svensktnaringsliv.se/> Hämtad 2004-12-10
- Temo (2004): *Väljarbarometrar i Sverige: TEMO:s samt övriga undersökningsföretags publicerade mätningar*, Tillgänglig: <http://www.temo.se/dok/proj/valjarbarometern/valjbsamtliga.htm>, Hämtad 2005-01-05
- Uppdrag granskning (2004d): *Så gjorde vi reportaget*, Tillgänglig: <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=13038&a=261887> Hämtad 2004-11-25
- Uppdrag granskning (2004e): *Granskning på ditt uppdrag*, Tillgänglig: <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=4454>, hämtad 2004-11-19
- Zethraeus, Pernilla (2004): *Vi välkomnar granskning!*, Tillgänglig: <http://www.vansterpartiet.se/vp/22967.cs> Publicerad 2004-09-30

TV och radio

- Agenda (2004), SVT 10 oktober (video: Real Video)
- Debatt (2004), SVT 5 oktober (video: VHS)
- Flensburg, Sigrid (2004): *Jag var rädd i 58 år*, SR P1 Dokumentärredaktionen 8 oktober, repris från 2001, Tillgänglig (audio: Real Audio)
- Furtenbach, Fredrik (2004): *Skakade v-riksdagsmän vädjade till Ohly*, SR P1 Ekot 12 oktober, Tillgänglig (audio: Real Audio)
- Hagberg, Inga-Lill (2004): *Minnesmärke över Kirunasvenskar*, SR P1 Ekot 9 oktober, Tillgänglig (audio: Real Audio)
- Mattson, Pontus (2004): *V måste göra upp med sitt förflutna*, SR P1 Ekot 6 oktober, Tillgänglig (audio: Real Audio)
- Mattson, Åsa (2004): *Pink Freud – rosa analyser i terapisoffan: Månadens patient Lars Ohly*, Aftonbladet webb-tv 8 december, Tillgänglig: (video: QuickTime)
- Ridderstolpe, Erik (2004): *Ohly tar avstånd från kontakter med öststaterna*, SR P1 Ekot 5 oktober, Tillgänglig (audio: Real Audio)
- Roos, Cecilia (2004): *Utbrytare splittrar vänstern*, SR P1 Ekot 19 oktober, Tillgänglig (audio: Real Audio)
- Silberstein, Margit (200v): *Vänsterpartister ber Ohly göra avbön*, SR P1 Ekot 7 oktober, Tillgänglig (audio: Real Audio)
- Ungsgaard, Edvard (2004): *Vänsterpartiet självkritiskt mot historien*, SR P1 Ekot 29 september, Tillgänglig (audio: Real Audio)
- Uppdrag granskning (2004a): *Vänsterns kontakter med östdiktaturerna*, SVT 28 september, Ej tillgänglig: (video: Real Video)

Bränsle på brasan

Uppdrag granskning (2004b): *Lars Ohllys syn på demokrati*, SVT 5 oktober, Ej tillgänglig:
(video: Real Video)

Uppdrag granskning (2004c): *Studiodebatt*, SVT 5 oktober, Ej tillgänglig: (video: Real Video)

Österlund, Gunilla (2004): *Ännu en vänsterpartist hoppar av*, SR P1 Ekot, Tillgänglig (audio:
Real Audio)

Bilaga 1: Vänsterpartiets historia

Denna bilaga är en översikt av några händelser i och omkring Vänsterpartiet och de partier som föregick Vänsterpartiet. Listan gör inget anspråk på att vara en fullständig översikt.

1917	Sveriges Socialdemokratiska Vänsterparti (SSV) bildas efter en brytning med socialdemokraterna (NE 1996 bd 20:113f).
1921	SSV byter namn till Sveriges Kommunistiska Parti. SKP följer det sovjetiska kommunistpartiets politiska linje tätt fram till 1964 (NE 1996 bd 20:113f).
1930-talet	Svenska kommunister från Kiruna utvandrar till Sovjet. Under 1930-talet behöver Stalin slavarbetare till Gulag. I olika arresteringsvågor råkar bland annat svenska och finska kommunister och deras barn illa ut. Många döms till decennier av slavarbete, många mördas eller dör av umbäranden (Applebaum 2003), (Flensburg 2004).
1950-talet	Några av Kirunasvenskarna återvänder. De blir inte trodda av svenska kommunister när de berättar om tillståndet i Sovjet. De med släktingar kvar i Sovjet väljer att tåga (Eriksson, Leo 2004).
1964	CH Hermansson blir partiledare. Under Hermanssons ledning avlägsnar sig SKP (senare VKP) från de täta banden med de kommunistiska diktaturena.
1967	SKP byter namn till Vänsterpartiet Kommunisterna, VPK (NE 1996 bd 20:114).
1976	Lars Werner väljs till partiordförande (NE 1996 bd 20:114).
1977	En Moskvatrogen falang bryter sig ut och bildar Arbetarpartiet Kommunisterna. Dan Gahnström, numera aktiv i Vägval Vänster var partisekreterare. APK fanns kvar till 1990 när partiet går i konkurs.
1990	Med 136 röster mot 133 beslutar VPK:s kongress att byta namn till Vänsterpartiet.
1993	Gudrun Schyman väljs till ny partiordförande. Vänsterpartiet växer under Schymans ledning. Bland annat kvinnor i låglöneyrken attraheras av Schymans feministiska budskap.
1999	Kaa Enebergs bok " <i>Tvingade till tystnad</i> " publiceras och får viss uppmärksamhet i medierna. Johan Lönnroth tar kontakt med Leo Eriksson som träffar Lönnroth och Schyman på Vänsterpartiets kansli i Stockholm. Lönnroth skriver ett förslag till brev med en ursäkt. Lars Ohly får i uppdrag att utforma den slutgiltiga versionen.
2000	Januari. Efter påtryckningar av Siv Holma och avdelningen i Norrbotten skrivs brevet om till ett förslag att Leo Eriksson ska medverka i forskning om Kirunasvenskarna. Södertörns Högskola har

- inte resurser att bedriva denna typ av forskning, därför rinner initiativet ut i sanden och glöms bort.
- 2000 1 maj. Per Nuder angriper i ett tal Vänsterpartiet för att inte ha gjort upp med sitt kommunistiska förflutna (Nuder 2000).
- 2000 Juni. Schyman tar avstånd från kommunismen på partikongressen i Växjö. Kongressen behåller formuleringar i partiprogrammet om att kapitalismen ska avskaffas. Tidningarna beskriver kongressen som ett nederlag för förnyarna.
- 2001 4 oktober. Carina Hägg (s) skriver en motion om dokumentation av Kirunasvenskarna (Hägg 2001).
- 2002 6 augusti Johan Lönnroth skriver en personlig ursäkt till Leo Eriksson, ej sanktionerad av Vänsterpartiet (Josefsson, Leif-Åke 2004).
- 2003 Januari. Schyman tvingas avgå efter anklagelser om skattefusk. Två tillfälliga partiledare, Ulla Hoffman och Ingrid Burman tillsätts.
- 2003 Juni. Projektet Levande Historia ombildas till en myndighet och får nya direktiv att även granska och sprida information om kommunismens brott mot mänskligheten.
- 2003 September. Nio vänsterpartister protesterar mot myndigheten Levande Historia och dess inriktning i en motion i Riksdagen (Hoffman 2003).
- 2003 Oktober. Medierna granskar Vänsterpartiets inställning till kommunismen med anledning av motionen om Levande Historia. Lena Hjelm Wallén, Helen Lööf och Sverker Oredsson skriver olika debattartiklar i ämnet.
- 2003 Oktober - december. Intensiva diskussioner om vem som ska bli ny partiledare. Till slut tackar Lars Ohly ja. Medierna tar upp Ohlys inställning till kommunismen.
- 2004 19 februari. DN Sport avslöjar att Ohly ljugit om att han spelat fotboll med Nacka Skoglund (Grimlund 2004).
- 2004 20-22 februari. Partikongress, Ohly väljs till ny partiledare, flera förnyare förlorar sina platser i partistyrelsen. Kongressen avslår Lönnroths programförslag (Stenberg 2004).
- 2004 Mars. Förnyarna bittra, diskussioner om "Plan B" (Sköld 2004). Arga motreaktioner från traditionalisterna (Olsson 2004a).
- 2004 April. Nätverket Vägval Vänster bildas. Johan Lönnroth styrelseordförande, Karin Svensson Smith vice ordförande (Mellin 2004).
- 2004 Maj. Nätverket Vägval Vänster startar en webbplats för diskussioner inom den frihetliga vänstern. Uppdrag granskning börjar göra research inför sina reportage.

Bilaga 2: Hur agendan förbereddes

Den här sammanställningen visar vad Uppdrag granskning och förnyarna gjort för att föra upp frågan om Vänsterpartiet och kommunismen på dagordningen.

- September Uppdrag granskning har redigerat färdigt reportagen, skickar ut dem till tidningar
- 27 september Artiklar publiceras i Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet
- 28 september Artiklar publiceras i Aftonbladet, Expressen. Uppdrag gransknings första reportage sänds.
- 29 september Förnyarna Karin Svensson Smith och Carina Åström uttalar sig kritiskt om Vänsterpartiets sätt att hantera sin historia (Ungsgaard 2004).
- 5 oktober Uppdrag gransknings andra reportage sänds. Reportaget följs av ett debattinslag som avslutas med fördömanden av KG Bergström. Chatt på Internet med reportageteamet. Inslag i SVT Debatt med Pernilla Zethraeus, Tove Fraurud, America Vera Zavala och Janne Josefsson.
- 6 oktober Tre förnyare, Johan Lönnroth, Karin Svensson Smith och Stig Henriksson, publicerar en kritisk artikel på DN Debatt (Lönnroth, Svensson Smith & Henriksson 2004). Karin Svensson Smith och Lars Ohly debatterar i SR P1 Ekot. Johan Lönnroth kräver att partiet gör upp med sitt förflutna (Mattsson, Pontus 2004).
- 7 oktober Flera förnyare uttalar sig kritiskt i artikel i Svenska Dagbladet (Olsson 2004b).
- 8 oktober V-riksdagsledamoten Tasso Stafilidis hotar att lämna Vänsterpartiet om inte Lars Ohly slutar kalla sig kommunist (Runsten 2004). Per Rosengren ber Ohly göra avbön (Silberstein 2004). Förnyare i Växjö kräver Ohlys avgång.
- 9 oktober Förnyare i Växjö kräver en extra partikongress (Mellgren 2004).
- 12 oktober En majoritet av V:s riksdagsgrupp (förnyare) tar avstånd från begreppet kommunism (Hennel 2004b, Furtenbach 2004).
- 14 oktober Ordföranden i Västra Götaland Rune Hjälms hoppar av partiet (SR P1 Ekot).
- 19 oktober Medlemmar i Vägval Vänster, bland annat Karin Svensson Smith kallar till rådslag för att diskutera hur partiet ska göra upp med kommunismen (Roos 2004).
- 20 oktober Förnyaren Carina Åström deklarerar att hon inte har något förtroende för Lars Ohly (SR P1 Ekot).
- 21 oktober Förnyaren Gunilla Cederbom hoppar av Vänsterpartiet (Österlund 2004).
- 23 oktober Tre kommunalråd (V) anklagar Lars Ohly för att inte debattera Vänsterpartiets inriktning (Kindstedt, Högstedt & Gahnström 2004). Ordföranden i miljönämnden i Göteborg Ann-Christin Andersson hoppar av till Socialdemokraterna (SR P1 Ekot).

Bilaga 3: Helsingborgs Dagblad, Sven-Åke Olofsson

Datum: 2004-12-08

Titel: politisk chefredaktör

Medium: telefonintervju

Vad är det som gör att Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet fått så stor massmedial uppmärksamhet?

Sven-Åke Olofssons huvudskäl till explosiviteten i Uppdrag gransknings reportage:

- Svensk partiledare granskas i TV.
- Frågan om kommunismen är hett sprängstoff i den politiska debatten.

"Det är obegripligt att kalla sig för kommunist i min värld"

"Alla tidningar, borgerliga såväl som socialdemokratiska, har hela tiden retat sig på vänsterpartiets hyckleri"

Sven Åke berättar att han tycker att Uppdrag gransknings reportage om både moderaterna (valstugereportagen 2002) och Vänsterpartiet var på sin plats.

"De är båda resursstarka grupper i samhället"

En viktig skillnad mellan moderaternas och vänsterpartiets agerande som Sven Åke tar upp är att när moderaterna blev granskade tog de direkt avstånd till de främlingsfientliga politikerna i partiet och krävde deras avgång. Lars Ohly agerade annorlunda. Han fortsätter att kalla sig kommunist, han väljer att inte ta avstånd från betäckningen. Detta leder en in på en diskussion om Lars Ohlys trovärdighet som partiledare. Går det att lita på Lars Ohly?

"Det hade varit en annan sak om han hade valt att kalla sig för socialistisk utopist"

När det gäller Uppdrag granskning och förhållningssättet till dem verkar det som om Sven-Åke inte är odelat positiv till deras reportage. Programmet om Estonia ställer sig Sven-Åke frågande till. Samtidigt säger Sven-Åke att det alltid blir diskussion kring TV-program som *"befinner sig i något sorts journalistiskt gränsland"*.

"Deras journalistiska metoder kan nog alltid diskuteras"

Bilaga 4: Sydsvenskan, Olle Lönneaus

Datum: 2004-12-09

Titel: politisk reporter

Medium: telefonintervju

Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?

Innehållet i reportagen var välkänt sedan länge. Vissa detaljer var nya. Sydsvenskan har under en längre tid skrivit om Vänsterpartiets kris och striden mellan traditionalister och förnyare, till exempel i samband med partikongressen i februari

2004. Uppdrag gransknings reportage kom vid rätt tidpunkt för att de skulle få stor uppmärksamhet i andra medier. Processen pågår just nu, frågan har aktualitet. Reportagen blev ett nytt avstamp för att diskutera frågan om Vänsterpartiets politik. Reportagen förnyarna vatten på sin kvarn.

Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?

Uppdrag granskning har blandat vin med vatten. Reportagen om vänstern var bra. Däremot gjorde de ett riktigt dåligt reportage om påstådd brottslighet bland militärer där man med tveksamma statistiska resonemang försökte bevisa att militärer var brottsliga än andra. TV får stort genomslag. I reportagen får någon stå till svars. Det blir suggestivt och bidrar till genomslaget. Uppdrag gransknings journalistiska metod är ok, men den måste bygga på faktaunderlag. Det gäller att ha torrt på fötterna.

Vänstern befinner sig i ett känsligt läge, Uppdrag gransknings reportage skyndar på processen.

Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?

Har ej sett programmet.

Bilaga 5: Dagens Nyheter, Henrik Brors

Datum: 2004-12-09

Titel: chef politiska redaktionen

Medium: telefonintervju

Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?

DN fick se det första reportaget i förväg, det innehöll gamla nyheter, inga riktiga sensationer.

Det andra programmet såg man på TV. Det blev en nyhet av tre skäl.

1. Programmet innehöll nya fakta. En nyhet för DN var att Ohly kallat sig leninist i slutet av 90-talet, en klart antidemokratisk hållning där man anser att det är en elit som ska styra. En annan nyhet i program 2 var hanteringen av Kirunabrevet vilket gav en ny bild av den interna hållningen i frågan. DN har tidigare skrivit om Kirunasvenskarna.
2. Programmet gav ringar på vattnet, bland annat blossade den interna debatten upp i partiet. Denna interna debatt blir i sig en nyhet att bevaka och skriva om.
3. Väljaropinionens reaktioner. När V förlorar i opinionsundersökningar blir det en nyhet att rapportera om och analysera.

Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?

Uppdrag granskning påverkar tittarna. Eftersom tittarna påverkas gör det att DN måste ta ställning till ämnen som Uppdrag granskning tar upp annars skulle DN:s läsare undra. Journalister måste hålla garden uppe mot Uppdrag granskning, till exempel inte låta sig påverkas av bakgrundsmusik och andra känslomässiga grepp. DN gör egna sakliga granskningar av innehållet i Uppdrag granskning.

Henrik Brors har gjort en kritisk granskning av Uppdrag gransknings reportage om social turism. Dessa reportage var mindre god journalistik, därför måste varje reportage granskas för sig.

Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?

Estonia-reportaget är inte primärt politiska redaktionens ämne. Inslaget saknade fakta. Det har förekommit mycket spekulation, kopplingen till Jutta Raabes teorier gör att det känns mindre seriöst att ta upp. Man kunde inte visa att det förekommit transport av militärmaterial under olycksnatten. Göran Perssons förvåning över uppgifterna var däremot en nyhet för politiska redaktionen.

Jämfört med reportage 2 om Vänsterpartiet innehöll det reportaget mer substans och fakta att gå på.

Bilaga 6: Göteborgsposten, Ylva M Andersson

Datum: 2004-12-09

Titel: biträdande chef på redaktionen för ekonomi och politik

Medium: telefonintervju

Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?

Vänsterpartiets historia har varit ett ämne som intresserat medierna länge. Fast vi skrev faktiskt inte så mycket om Uppdrag gransknings reportage i sig, det var först när själva kommunistdebatten blossade upp i partiet som vi började skriva mer. Det som är särskilt intressant är att Ohly fortsätter att kalla sig kommunist.

Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?

Det är nog snarare som så att allt som har ett allmänintresse får stort utrymme i medierna. Detta är ämnen som är viktiga för hela det svenska folket. Själv har jag faktiskt inte sett reportagen om vänsterpartiet och Lars Ohly.

Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?

När det gäller Estonia tror jag bara vi har sett början, det är nog något som kommer utvecklas mer ju längre tiden går. F.ö. se svar i de andra två frågorna.

Bilaga 7: Nerikes Allehanda, Ola Ström

Datum: 2004-12-13

Titel: journalist

Medium: telefonintervju

Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?

Till att börja med upplevdes innehållet i reportagen inte som något nytt. Det mesta var känt för oss sedan länge. Successivt hakade vi dock på uppmärksamheten som Vänsterpartiet och Lars Ohly fick efter Uppdrag gransknings reportage. Allmänhetens intresse bedömdes som stort.

Dessutom har vänsterpartiets koppling till kommunismen inte uppmärksammats i sådan här omfattning förut. Man kan fråga sig varför? Kanske har nynazismens brott skymt en eventuell diskussion om kommunismens brott menar Ola Ström. Göran Perssons olika utspel kan också ha skymt uppmärksamheten från detta ämne. Ola tror också att Uppdrag gransknings reportage om Kirunasvenskarna och vänsterpartiets ovilja att skicka en personlig ursäkt till offren rymde en dimension av svek som han också tror att många politiskt ointresserade kunde ta till sig.

Lars Ohlys uppfattning om demokratibegreppet är också intressant. Vad förknippar Lars Ohly egentligen med ordet demokrati? Han säger sig vara kommunist, men han förknippar inte sin uppfattning av kommunismbegreppet med den kommunism och diktatur som de flesta svenskar förknippar den med. Det här skapar en diskussion om trovärdighet.

Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?

Det är jag övertygad om! Man måste komma ihåg att TV-mediet har enorm genomslagskraft. Detta betyder dock inte att man ska förhålla sig okritisk till Uppdrag gransknings journalistiska metoder. Ola hänvisar bland annat till den artikel som hans skrev tidigare i höst om Uppdrag granskning, "Vem som helst kan framställas som en idiot". När vi kommer in på en diskussion om Uppdrag gransknings egen trovärdighet tycker Ola Ström att det är dåligt av en public service kanal att inte lämna ut källmaterial till forskare som vill granska Uppdrag gransknings reportage. Ola menar att SVT borde föregå med gott exempel när det gäller öppenhet och trovärdighet. Ola påpekar dock att Uppdrag granskning har skärpt till sig när det gäller trovärdighet och saklighet, objektivitet. De har ju utsatts för granskning och kritik, det verkar ha gett resultat.

Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?

Se ovan!

Får ni tillgång till tv-programmen på förhand?

Ola känner inte personligen till om de fick möjlighet att se tv-programmen på förhand, men han kan mycket väl tänka sig att de fått det. Vanligtvis är ju detta nå-

gonting man börjar förknippa med nöjesredaktioner, som ofta får tillgång till material i förväg. Om man vill vara lite elak kan man säga att det är ett billigt sätt att få uppmärksamhet. Han tycker dock inte det känns så främmande att SVT skickar material innan de sänts. Ola tror att SVT börjar bli som andra medier, de börjar också anpassa sig till konkurrenterna, även om han menar att det är en ganska ny företeelse att samhällsprogram också börjar göra så här.

Bilaga 8: Svenska Dagbladet, PJ Anders Linder

Datum: 2004-12-17

Titel: politisk chefredaktör

Medium: telefonintervju

Introduktion

Texten är korrekturläst och rättad av PJ Anders Linder.

Varför valde ni att skriva om Uppdrag gransknings reportage om Vänsterpartiet?

Reportagen satte i gång en engagerad debatt om vänsterpartiet och Lars Ohly. Denna var intressant i sig men extra laddad p.g.a. vänsterpartiets ställning som organiserat stödparti till s-regeringen. Man kan tycka att den här sortens reportage borde ha gjorts av public service för 10-20 år sedan men bättre sent än aldrig. Öst-kontakterna var förstas viktiga att uppmärksamma, men nyhetsvärdet blev extra stort genom att ämnet kom upp så som det gjorde.

Får en nyhet större genomslag även i andra medier tack vare Uppdrag gransknings journalistiska metoder?

Tv-mediet har stor makt och genomslag i allmänhet, och det gäller Uppdrag granskning i synnerhet - och Janne Josefsson i extra synnerhet.

Jämfört med reportaget om hemliga vapentransporter på Estonia, varför uppmärksammas reportagen om Vänsterpartier mer?

Estoniareportagen engagerar inte allmänheten på samma sätt, det är en liten grupp i samhället som intresserar sig intensivt för ämnet. Estoniahistorien har blivit sönderrapporterad. Sen är det ju så att inget program sker ju fritt från någon fristående kontext. Diskussionen om vänsterpartiets interna problem och Lars Ohlys kommunism låg och pyrde. Vad Janne Josefsson gjorde var att hålla på mer bensin på brasan.

Får ni tillgång till tv-programmen på förhand?

Jag vet inte hur det samlade flödet till redaktionen ser ut. Själv får jag ganska sällan videomaterial eller motsvarande skickat till mig. Att material skickas på förhand till tidningsredaktionen är något som ökar.

I TV4 kan man till exempel se hur Kalla Fakta synkar sina program med Nyheterna och puffar flitigt för de egna sändningarna, och så gör ju numera även SVT. Kommersialismens logik med intensiv egenreklam tillämpas i alla kanaler.

Bilaga 9: Leo Eriksson

Datum: 2004-12-11

Titel: son till Kirunasvensk

Medium: samtal

Bakgrund

Leo Eriksson var på tillfälligt besök i Lund. JH kände igen Leo i en trädgårdsaffär och tog kontakt. Samtalet ägde rum på Graffiti Café 12:35-12:55. Inga anteckningar fördes vid samtalet. Samtalet dokumenterades samma dag 14:30. Texten är korrekturläst och rättad av Leo Eriksson.

Historia

Leos mamma återvände från Sovjet på 1950-talet och moster på 1990 talet. De hade då enbart ett fåtal ägodelar med sig tillbaka, vilka rymdes i en liten brun väska av papp som Leos mamma hade med sig från på 50-talet. I princip ägde de bara trasorna de bar på kroppen. De återvändande Kirunasvenskarna blev inte trodda i Kiruna när de berättade om sina upplevelser i Sovjet. Leo föddes 1961.

1967, när Leo var sex år, publicerade Norrländska Socialdemokraten ett angrepp på Leos morfar där författaren menade att Leos morfar måste ha gjort något brottsligt. Det var därför han hamnat i Sibirien menade artikelförfattaren.

Leos mamma undvek ofta vissa personer i Kiruna som angripit henne och hennes familj. Exempel på verbala angrepp var att de anklagades för att ha prostituerat sig.

Leo har inte personligen utsatts för mobbing eller angrepp från vänsterpartister i Kiruna eller på någon annan plats men upplever vänsterpartiets historieförfalskning som kränkande.

Kaa Enebergs böcker

I samband med att Kaa Enebergs första bok "Tvingade till tystnad" gjordes reportage i radio och TV. Släktingar till Leo gjorde honom uppmärksam på att hans morfar var ett av de offer som lyftes fram, bland annat i ett TV-program. Då började Leo få kontakt med journalister och även hans namn kom ut i medierna.

Mötet med Vänsterpartiet 1999

Johan Lönnroth tog kontakt med Leo för ett möte 1999. Mötet ägde rum i Stockholm på Vänsterpartiets kansli. Leo träffade Johan Lönnroth och Gudrun Schyman. Leo betecknade Johan Lönnroth som en "mjukare variant av de hårdföra". En tid efter mötet fick Leo det brev som författades av Lars Ohly.

Leo är mycket kritisk till formuleringarna i brevet och idén om att en forskare som själv är vänsterpartist (Werner Schmidt, Södertörns Högskola) skulle utreda frågan. Leo menade att det är viktigt för Vänsterpartiet att en gång för alla göra upp med sin historia. De bör sluta ägna sig åt det han menar är systematisk försköning av och historieförfalskning om kommunismen.

Uppdrag gransknings kontakt

Leo har inte själv tagit kontakt med Uppdrag granskning. Han kontaktades av Janne Josefsson som berättade om de reportage de planerade och bad om en intervju. Leo var aningen spänd inför intervjun eftersom han inte var helt säker på Janne Josefssons avsikter. Leo funderade på om det fanns något han kunde anklagas för, men kunde inte komma på något.

De olika versionerna av breven var en nyhet för honom. Den förvåning han ger uttryck för i TV-programmet är helt äkta.

Konflikten i Kiruna

Leo jämförde Vänsterpartistets agerande med en religiös sekt. Obehagliga sanningar trängs undan, man hänvisar till att man tar de svagas parti i samhället och därför inte bör kritiseras. I Kiruna bland vissa grupper är det fortfarande en sanning att förhållandena i Sovjet var drägliga under Stalintiden.

Kommentarer

Leo är en person som det är lätt att tycka om. Han är öppen och har ett vänligt sätt. Det är svårt att inte bli mycket berörd av hans berättelse. Det är en sak att behandla agenda-setting som ett teoretiskt, akademiskt problem, något helt annat att höra en förstahandsberättelse om hur Stalinterrorns offer behandlades när de återvände till Sverige.

Bilaga 10: Carina Hägg

Datum: 2004-12-13

Titel: riksdagsledamot (s), Jönköping

Medium: telefonsamtal

Bakgrund

Carina Hägg ringde upp JH c:a 18:05 som svar på en förfrågan via e-post. Samtalet varade 12 minuter, inga anteckningar fördes under samtalet. Nedtecknat 20:15 samma dag.

Intresset för Kirunasvenskarna

Carinas intresse för Kirunasvenskarna har sin bakgrund i att hon kommer från Småland där många har emigrerat och hennes intresse för internationella frågor. Carina tog även upp socialdemokratins långa kamp mot kommunister på arbetsplatser och i fackföreningar. Carina har haft kontakter med Kaa Eneberg, Leo Eriksson och flera Kirunasvenskar.

Motioner och interpellationer

Carina har drivit frågan om Kirunasvenskarna i Riksdagen, skrivit en motion och ställt två interpellationer i ärendet. Syftet var att få igång forskning om frågan. Carina har försökt få Emigrantinstitutet att intressera sig för frågan. Carina menar

att Vänsterpartiets försök att få igång forskning på Södertörns Högskola och via finska forskare aldrig var ett seriöst försök. Den grupp som skulle studera frågan i Norrbotten betecknade Carina som "en pensionärsgrupp" som inte förvånande kom fram till att frågan inte behövde åtgärdas (se även Lundmark 2003). Än idag finns det personer, till och med i Riksdagen, som anser att frågan ska tystas ned. (Vi berörde kort Siv Holmas uttalanden.)

Anledningen till att forskningen inte kommit igång är att landets forskning är fri och inte kan eller bör kommenderas fram av Riksdagen.

Varför tog det så lång tid?

Svenskar som återvände (Carina påpekade att inte alla härstammade från Kiruna) hade i flera fall kvar släktingar i Sovjet som skulle ha råkat illa ut om de varit frispråkiga. Från 1968 och fram på 1970-talet satte vänstern agendan i medierna. Många journalister har vänsteråsikter. Därför har det inte varit opportunt att kritisera Sovjet.

Mediernas bevakning

Carina menar att medierna använder Kirunasvenskarna som ett politiskt slagträ mot Vänsterpartiet, sakfrågan har kommit i skymundan. Journalister och forskare borde intressera sig mer för sakfrågan.

Levande historia

Levande historia ombildades till en myndighet och fick utökade direktiv 2003 att även forska om och sprida information om kommunismens brott. Carina har inte själv varit med och tagit fram detta direktiv. Riksdagsledamöter arbetar ofta med att ta fram grundmaterial som sedan i sin tur används av andra.

Kontakt med Uppdrag granskning

Carina har inte haft någon kontakt med Janne Josefsson eller Uppdrag granskning.

Bilaga 11: SVT Uppdrag granskning, Lars-Göran Svensson

Datum: 2004-12-17 & 18

Titel: journalist, researcher

Medium: e-postmeddelande

Introduktion

Frågorna ställdes i ett längre e-postmeddelande. Svaret är stavningsrättat. Se även svar från Janne Josefsson. Dito kommentarer.

Ville Lönnroth inte ställa upp och bli intervjua, eller frågade ni aldrig honom?

Skall försöka svara lite kort. Vi har nog hyfsat koll på Lönnroth roll i fallet med Kirunasvenskarna. Den är komplicerad. Samtidigt som han stod bakom ursäkten agerade han inte speciellt aktivt för att den skulle framföras. Han deltog t.ex. inte på arbetsutskottet möte kring frågan utan lämnade mötet strax innan den punkten

togs upp. Han hade inge reservationer till det brev som Ohly skickade. Det är väl känt att Johan Lönnroth under den här tiden tidvis var sjuk och inte var speciellt aktiv i politiken. Han lämnade ju riksdagen 2003 och flera av sina andra uppdrag 2002.. Så det finns förklaringar till hans passivitet.

Att han inte har en större roll i programmet beror i första hand på att vi hade fokus på Lars Ohlys agerande och ansvar. Det finns också andra ställningstaganden som vi gjort kring Lönnroths eventuella roll i reportaget men dessa kan jag tyvärr inte gå in på.

Kände ni till Vänsterpartiets motion om Levande historia?

När det gäller motionen om levande historia så är jag faktiskt osäker. Vi pratade bl.a. med Helen Lööf på Levande historia och läste ett antal motioner men jag känner inte igen att någon av dessa också skulle innehålla kritik mot bilden av nazismen. Hur som helst var en av de största svårigheterna med reportaget att välja bort material för att göra historien tydlig och intressant också för de som normalt inte är intresserade av den här typen av reportage. Därmed vill jag ha sagt att mycket material valdes bort. Om vi alltid valde rätt lär vi aldrig få veta

Bilaga 12: SVT Uppdrag granskning, Janne Josefsson

Datum: 2004-12-19

Titel: seniorreporter

Medium: e-postmeddelande

Ville Lönnroth inte ställa upp och bli intervjuaad, eller frågade ni aldrig honom?

Jag tror att det är riktigt att Johan L kontaktade Leo Eriksson efter att han hade läst en artikel i DN om honom. Det ledde till ett möte mellan Leo och Johan och Gudrun som sen skulle mynna ut i en ursäkt, men den blev aldrig av som bekant. Johan Lönnroth skrev det första utkastet som Ohly hade tillgång till, men som han strök i som vi berättade om. Det var 2000. 200r [2002] skrev Johan Lönnroth en privat ursäkt till Leo. Vi frågade aldrig Johan Lönnroth om han ville bli intervjuaad eftersom vi inte ansåg att det behövdes för att berätta historien.

Kände ni till Vänsterpartiets motion om Levande historia?

Jo jag kände till och tog del av vänsterpartiets kritik mot detta att även kommunismen skulle granskas, vi valde bort även detta, rätt eller fel?